

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 3. DUBNA 1946

ZA Kčs 3.50

Tři místo jednoho – a co z toho

F. PEROUTKA

Veliké maličkosti

EDUARD VALENTA

Je opravdu nutno všechno schválit?

Stránka z černé knihy

MÍLA PACHNEROVÁ

K. H. Frank stojí před námi

Dopis z Kocourkova

Citát — Slavná Persie a méně slavný New York — Jak působila Churchillova řeč na Sověty — Labour Party a komunisté — Vláda a technika — Kultura a legitimace — Ze života novinářova

**Na světě není
tolik lidí,**

kolik mikrobů skrývají Vaše ústa • Každý
mikrob čeká jen na příležitost, aby Vám
uškodil • Proto je tak důležitá pravidelná
desinfekce ústní dutiny spolehlivými zub-
ními přípravky

KALODONT

Dokonalý
kancelářský
nábytek

PRAHA II
Vodičkova
ulice č. 28

Nakladové vazby i brožování provádí

BOHUMIL SIEGEL

tovární knihařství, Zlín, tel. 30 a 45

Minaříkovo nakladatelství

oznamuje, že v nejbližší době vydá za redakce V
Hilské a Jana Šnobra druhé vydání monumentálních
díla

Aleksěje N. Tolstého

PETR I. (VELIKÝ)

Knihu I — DÍL I—II

Překlad STANISLAVA MINAŘÍKA, přehlednutý M
HERMANEM. Úprava MINAŘIKOVY KNIHOVNY
Kresby MICHAILA ROMBERGA.

460 stran na bezdřevém papíře, mírové výroby, avšak
neběleném. — Cena brožov. výtisku Kčs 120.—, váza
něbo Kčs 150.—

Vydání druhé a třetí knihy připravujeme.

...Není náhoda, že nauk obdivovat Bascha ostříží pomocí
jako velkých historických postav, jako byl na příklad Petr Ve-
líký, jemuž věnoval Aleksěj Tolstoj snad nejhranější dílo mo-
derní ruské literatury... Jaroslav Starší v Hovorach b. do-
mou.

...Tolstého román náleží umělecky ke kulturním bodům
moderní ruské prózy. Barevná nádhra, kompoziční jednotna-
nábolestná humorná, psychologická zhmotnění hlubinná a vedlejších
postav, velkorysá zvládnutí historické látky a skvělá syntese his-
torie a přítomnosti... to všechno jsou vlastnosti, které s tě-
čistá ruská věc musí učinit umělecké dílo mezinárodního vý-
znamu... Máme tu co čísti s napětím, někdy strhující lá-
kou, která je zpracována jemnou režisérskou rukou velmi kul-
turovaného znalce mravů...

Kulturní hláška Újtu. čas. „Prager Presse“.

„Kniha o Petrovi působí mocným dojmem“. Liter. noviny.

Přihlaste se k odběru u svého knihkupce nebo
v nakladatelství

Vladimíra Minaříka v Praze II

Křemencova 18.

**OBSAH DNEŠKA Č. 1: FERD. PEROUTKA: Když spáče pročitne... — EVŽEN ERDÉLY (LONDÝN): Co se sta-
s Clivedonskou klíčkou. — JIŘÍ HEJDA: Rok 1918—1945. — EDMOND KONRAD: Česká Thalie. — Je v sovětské
Rusku nivelisace? — Vzpomínka na přítele a druhou republiku. — Citát. — Díkůvzdání. — Rozpočet 1919—1946.
Indie může být samostatná.**

Dnesek

Řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

vyhází TÝDNĚ VE STŘEDU

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR.

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35 602. — Nevyžádané rukop-
se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 108.—, na půl roku Kčs 54.—, na čtvrt roku Kčs 42.—
Jednotlivé čísla Kčs 3.50. — Dobředačí pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. V
leuta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 26.

Veliké maličkosti

Po Peroutkově úvodníku ve »Svobodných novinách« o tom, aby si ti, kdož jsou zarmoučeni dnešním životem, nečinili nadějí, že výsledek voleb zvrátí dosavadní posice komunistů, stali se tito zarmoučení ještě zarmoučenějšími. Opět tedy odpadl jeden bojovník za nápravu a stal se volebníkem kortěšem komunistické strany! Jak se může dojít k takovému názoru? Nu přece tak: kdo byl dosud na vahách, přihodí svůj hlas tam, kde oko podle jeho názoru dálnozřivější vidí hlašť největší hromadu. Peroutka přinesl komunistům obrovské spousty hlasů.

Ve skutečnosti nešlo o nic jiného než o tvrzení, že mezinárodní prostředí zůstane po volbách totéž a že nic, ani volby by nemohlo zvrátit socialisační postup. Hlavně pokud jde o druhou z těchto dvou pravd, je její platnost na dlani: prostě jsme ji po celá minulá léta ztotožňovali s výsledkem války, a věřili jsme, že socialisace přijde; doufali jsme v to; o mnohých lze říci, že věřili, o mnohých, že doufali.

Nuže, komunisté jsou patrně nejhlasitějším mluvčím socialisace a jiných velkých idejí. Jak to tedy, že se lze rmoutit nad jejich mocí dnešní a doufat v jejich menší moc příští? Jak je vůbec možné, že někteří z nás, mnohé jejich pravdy rovněž vyznávající, jim míní odepřít svůj hlas při volbách? Jak to, že někteří odpírají jíti za touto uslechtilostí? Tak zní otázka, kterou bychom si mohli položit, zpytující své politické svědomí.

A tu je program, že kdybychom vzali za základ jenom teorii, jenom samé programy, kdybychom jenom čtli a neviděli, valná většina vsunula by svůj hlasovací lístek do urny nejlevější. Jenomže je člověk tvor takový, že upíná svou pozornost, svou víru, svou naději nebo svůj odsudek nikoli jen k věcem velikým, nýbrž také k malým, nikoliv jen k programům, nýbrž také k praxi, nejen k teorii, nýbrž i k životu. Bylo by zajímavé, ovšem nemožné, zjistit nějak, proč kdo komu svůj hlas odevzdal.

Jděte tam, kde hovoří člověk o tom, kde ho tlačí bota: k holiči, k hokynářce, do kantiny, na ostrůvek před stanicí tramvaje. Zjistíte věc domněle překvapující, ve skutečnosti přirozenou: jenom tu a tam někdo kdo žil z bezpracných či své práci zcela neúměrných důchodů, zásadně nadává na onen zásadní zvrát hospodářský. V našem národě nebylo nikdy tolik lidí s vydatným bezpracným důchodem, aby mohli dnes jako živel z t ě c h t o d ů v o d ů opošítní padat na váhu. Zabuďvejme se proto těmi běžně slušnými normálními lidmi ostatními. Co je mrzí? Proč chodí od revoluce se svěšenými hlavami a často s pěstí zaťatou v kapse?

Tu zjišťujeme — opět nepřekvapení — že třeba zestárlý profesor s několika dětmi nebo inženýr s třicetiletou praxí se nermoutí ani tak nad tím, že po úpravě požitků se jeho hmotné poměry zhoršily nepoměrně více než honorování bezdětného začátečníka bez nejmenší zkušenosti, nýbrž více nad tím, že tato skutečnost se mu předkládá jako nějaký náhodný souběh několika nutných zásahů a ustanovení a nikoli jako dobrě propočtený úmysl. Nezarmoučuje ho, že někomu byly

v divokých porevolučních dnech vyvlastněny hodinky, neboť ví, že vojna je potvora, ale to, že se v novinách podobná příhoda schvaluje a pokračování doporučuje. Nerozčililo by ho, že na nějakém táboru spadla tribuna a že se několik lidí zabilo, ale to, že v úřední zprávě se mluví o táboru, avšak nic o spadlé tribuně. Nespokojen sice, ale s mnoha omluvami v duchu odchází ze špatného divadelního představení, ale sekne novinami o zem, dovídá-li se, že hlavně on, nevzdělaný divák, je vinen zlým stavem našich divadel. Opouští kino rozčarován tím, že ten a ten sovětský film se vůbec nepovedl, ale je rozběsněn, zjišťuje-li že úřední hlas nazývá tento film znamenitým a kritiky opačného názoru puncuje na blbe, brblaje cosi jako temné vyhrůžky pro případ, budou-li mít i nadále názor od názoru oficiálního tak odlišný. S povzdechem odkládá špatné revoluční verše dobrého básníka, ale omlátil by tu knížku o hlavu těm, kdož vyzývají umělce, aby tvořili pro lid, ačkoliv je kdejakému vzdělanci a hlavně umělci jasné, že existuje pouze umění pro člověka, kdežto umění pro lid je fráze. Tento běžně slušný člověk přísahá oběma rukama na Sovětský svaz a na komunisty, vrátí-li se ministr Laušman z Moskvy a zmíní se o tamních pracovních formách, pokutách a jiných lécích špatné pracovní morálky, pro niž tam nevynalezli synonymum tak zdobné jako u nás. ale zatrpkuje, pozná-li, že nad tímto velmi zajímavým a velmi příkladným poznatkem jakoby se v našem tisku a veřejném životě slechla země. Běžně slušný občan sedí trpělivě v nevytopeném bytě, ale netrpělivě hledá v novinách vyvrácení zvěsti o tom, že výkony v dolech a na železnicích jsou báječné. Padne-li v noci pod jeho oknem šest výstřelů a zazní-li výkřik, načež se začnou po chvíli sjíždět auta a ambulance, vezme na vědomost, že je doba bouřlivá a že raději nebudě v pozdních hodinách chodit na ulici; velmi rozhorlen však je, že se o té příhodě nikde nic nedoče, ba ani o vraždách, které se staly v týchž dnech o několik rohů dále. Ví dobře, že do volebních seznamů mohla zabloudit jména lidí nehodných a národně nespolehlivých a že je dobře starat se, aby z nich zmizela, ale čert ho bere, čte-li v novinách výzvu k civilistům, aby chodili po domech a dělali v tom směru čistku; neboť ví, co by asi následovalo, kdyby jako předseda nějakého spolku vyzval veřejně členy, aby se hromadně sešli a prohledali chodečům na ulici kapsy. Stejně je rozhorlen, dovídá-li se, že jméno podezřelého vyškrtává ze seznamu u domovnice rekrant Heydrichovy akece, a že tu tedy pokáral hadr onuci, pouze s tím rozdílem, že hadr nejenom volebního práva nepozbyl, ale že je dokonce předsedou závodní rady. 350 korun dal za smeták nerad sice, ale přece, ale vztek jím lomcuje, zjistí-li, že přesně týž smeták stojí za rohem o stovku méně. Neusíná v něm a neusnul by pocit, s nímž před rokem sedával u příjímače, naslouchaje zvěstem o postupu Rudé armády, ale velmi nepříjemně pohnut opouští schůzi, kde padla slova velmi odpovědného muže ve spojitosti se Sovětským svazem, že kdokoliv špatně slovo proti komunistům, je fašista a podle toho bude s ním naloženo; je ochoten věřit v nutnost čtyř stran Národní fronty, ale

je zmaten a neuspokojen, když se mu těmito slovy představí onen politický útvar velmi zřetelně jako čirý nesmysl a zbytečnost. A tak dále a tak dále, zajisté víme všichni, že by takto mohlo být popsáno několik čísel toho časopisu, a stále by to byl výčet praděravý.

Tito lidé nebudou s největší pravděpodobností volit komunisty.

Proč? Cožpak, pro živého Boha, napáchali toto všechno komunisté? Cožpak každý dělník, který neslyne tak zvanou dostatečnou pracovní morálkou, nebo člověk, který vymazal řádného muže z volebního seznamu, je komunista? A jak je vůbec možno v sousedství zvrátů tak velkých a na prahu života tak z gruntu k dobrému přebudovávaného mluvit o maličkostech?

Jistě je možno, neboť tyto maličkosti jsou — život. Je to zcela logický a lidsky přirozený postoj běžně slušného člověka. Hlavně: běžně slušný člověk se právem domnívá v těchto zjevech spatřovat systém, metodu, směrnici. Vlastnost všem těmto lapáliím společnou, to, co se v našem kritickém žargonu s oblibou nazývá společným jmenovatelem, spatřuje velmi lehkomyšlné nebo velmi úmyslné nedbání věčných etností lidstva, jimiž je pravda, spravedlnost, svoboda a úcta k bližnímu, to, co požadujeme rovným dílem pro všechny bez rozdílu. Tento věčný požadavek člověka je pudem bezmála tak silným jako pud obživný nebo pohlavní, mnohonásob pak silný po našich zkušenostech z posledních let. Nemůžeme chtít po běžném člověku, aby hledal projevy tohoto práva, spravedlnosti nebo slušnosti na hromadné cestě stamilionových zástupů ke kolektivnímu cíli, k němuž se mocně valíme. Jednotlivost vidíme vždy jasněji než mnohost. Vždyť i zvětšit o tisícech utracených námi otrěse méně než člověk rozdrcený před našima očima tramvají. Přílišná mnohost nikdy neříká příliš mnoho. K tomu všemu nejsme andělé a vnímání vlastních osobních strání je nám bližší a srozumitelnější než chápání strání a potřeb hromadných. S ochotným sebeobětováním pro zájem hromadný můžeme bohužel počítat jenom za okolností zvláště výjimečných, jde-li bezprostředně o krk. Mnoho lidí je ochotno padnout na barikádách, mnohem méně je však těch, kteří s nadšením čtou zprávy o daňových sazbach nebo o zvýšení jízdného, ačkoliv tím vším také, ba velmi vydatně, pomáháme státu na jeho cestě ke konečnému cíli. Tím hůř, je-li běžně slušný člověk ochoten nazývat na naší společné cestě k lepšímu příčinu svých útrap slovy, které znějí: nedostatek práva, nedostatek spravedlnosti, nedostatek svobody a nedostatek lásky.

Ti, kdo nás vedou na této cestě k lepšímu a kteří jsou tak často ochotni křísit staré pořekadlo o účelu světlicím prostředky, byli za války v Londýně nebo v Moskvě. Nežili s tímto národem v posledních letech a sotva si dnes ještě dovedou představit, co znamenal nesmírné většině českého národa stálý nedostatek těchto svatých práv lidského srdce. Hlavní oficiální lži, jimiž jsme byli zaplavováni, byly nám zdrojem útrap snad větších než nedostatek jídla nebo bezpečnosti. Běžně slušný člověk se dovedl hněvat, byl-li obelháván mazaně; ale pokoření, vztek a opovržení nad jakékoliv pomyslení nesmírné lomevalo námi tenkrát, když oficiální nepravda se vůbec ani nenamáhala dodávat si zdání pravdy, nýbrž nám byla předkládána s neurvalou neomaleností, s tím, že já lžář, vím, že ty víš, že lže, a ty víš, že já to vím, ale tady to máš a věř, nebo... A protože v pozadí všech těch maličkostí, vybíraných

u holiče nebo u hokynářky, se krčí nějaká ta průhledná nepravda nebo zámlka nepříjemného, nějaká ta nerovnost nebo křivda obestřená oficiálním doporučením mlčenlivosti, proto bude běžně počestný, sektářsky nepodjatý občan klást také všechny tyto maličkosti, také tento svůj denní život na váhu, klada lístek do urny.

Ale to přece stále neznamena, proč by měl kvůli tomu všemu odepřít svůj hlas nějaké určité politické straně nebo některé ho dát!

Nuže, jedou-li čtyři v autu, třebaš na zámek, kde čeká hostina, a je-li cesta nerovná a svízelná, nepodrobují kritice počiny těch, kteří sedí vzadu, nýbrž sledují počínání šoférovo. Nebudeme se planě přít o to, kdo v našem případě sedí za volantem. Nemáme také nejmenší pochybnosti o tom, že při této rychlé a nebezpečné jízdě, která nezná zastávky, nelze přelézat ze zadu a vystřídávat řidiče, tím méně, víme-li, že tak dobrovolně učinit nemíní. Proto také spatřují komunisté v Peroutkových obecných líčeních průběhu této cesty útoky proti sobě a proto ho naopak jejich odpůrci považují za odpadlíka, napsal-li, že dojedeme-li, dojedeme s největší pravděpodobností s řidičem původním. Vůz najíždí s divokými smyky zbytečně na předměty tak malé, jako třebaš ubohý výkal Lva Prchalý, který za toto zarejdivání nestojí, stejně jako tolik jiných krtěch hromádek; vůz dělá ještě věci, ať dělá cokoliv, je jisté, že kritikou jízdy se bude cítit postižen pouze jeden z těch čtyř: ten, který sedí u volantu.

Rozdíl je mezi námi v tom, jaká část národa půjde k urně s kladnou myšlenkou na konečný cíl, k němuž jdeme, (a k němuž se hlásí všechny strany Národní fronty) a jaká část se zápornými myšlenkami na způsob cesty k tomuto cíli.

Eduard Valenta

poznámky

Cítát

A co dělat mám?
Snad hledat patrona?
Ta otázka jest jiná —
a nízký šlechtan být,
kamen, který obepíná,
a přiznávce kdýž má,
jen říže jsem křtu?
Ne vlastní sílou svou,
jen ští se dostat vzhůru?
Děk! Fincmbáktum snad
mám verše dodákovat,
na šašika uměnit se
a všech vedách plovat?
V té podobě mzdějí,
v tom horším zblamání.
že na rtích mluvístra
se zjeví umění?
Den každý rupouchu
přec nelze smádat muž!
Mám obyvatí říbet,
jako to davý ští?
Mám rukou pochlebnou
mpečí krouzku ložit
by nehyčala tak,
a druhou mám ji dojit?
Děk! Z kroužku do kroužku
se totit, dělat sluhu,
a v posled velkým být
ve malých ští křuhu?

Rostand: »Cyrano de Bergerac«

K. H. Frank stojí před námi

Sedíme na tři kroky od muže, před námi — nebojme se to říci — jsme se ještě bezmála před rokem třásl, úctice se přes svůj hněv pouhou snálkou před pochodem jeho hostanky, která nás zaslupno nebo ne podle Ebošů nebo podle nějaké slepé náhody. V prostředí, kde se koná tato nejvýznamnější soudní pře moderních českých dějin nad postavou zajisté v těchto dějinách nejhroznější, ocitáme se věru v postavení zcela výjimečném. Dobré půl pravdy měl K. H. Frank, mamitaje, že zde nemůže být souzen, protože všichni Češi do jednoho jej uznávají a že tedy i soud je před námi podjat. K té mentivitě musíme ovšem přikývnout. Ale stejnou pravdu jako Frank by měl ten, kdo by dal vynaučit všechny soudce a potom prohlásil, že nemůže být souzen, protože podle zákonů (které nadto sám rozvrátil), může být postaven pouze před soudce práva znáší. Ale soudce Franka pro tolik jiných zlych činů, nesuťme ho dnes pro tento svérázný názor, už proto, že člověku bojujícímu o život je mnoho dovoleno, třeba i boj o těch několik námitk porady soudu a tím i o nekolektivní odškod konečného výsledku.

Ale pokusme se š při tak silném pocitu nevole dobrať se jakékoliv objektivního nazírání na K. H. Franka.

To musíme připustit, že tento obžalovaný se chová svým způsobem někdy zbaběle. Byl ovšem v prvních chvílích pře zřejmě vyděšen a lekal ho každý nemadály šest; domníval se snad, že rozsudek bude proveden nějakým způsobem, jemu ještě dobře povědomým. Ale vláda postěž, že nic tak bezprostředního nehrozí, uklidnil se. Veškeré zprávy, které mluví o jeho hrůze nebo zmlčenosti, jsou buď vědomě myšlené, nebo tu přání povilo myšlenku. Je to, věřte nebo ne, náš starý známý K. H. Frank, jak vzhledem, tak ušněm. Ze nahradil svůj dřívější nesnesitelně madký postoj, v němž jsme ho vidávali na obrázcích, za postoj značně staromódnější, není věc čtu, nýbrž rozumu, hole úvahy. Neboť ví, že se změnilo vše, kromě něho. Fantastická představa: stojí před vámi člověk, který ví o době uplynulé od říšského št, května mnohem méně než náš školák. Neví nic o norimberském procese, o adamsově gamě, o Unře, nic o tom, jak si náš národ, který se mu podítilo dokonale sjednotit, vjázil už zase do vlády. Domníval se dokonce domníval, že dokončí své prozentské bytí v poklidné sešence na Baladách, tak dokonale byl zasvěcen do poměrů našich i světových. Věděl, že jeho věc je prohrána, netušil však, do jaké míry. Snad i dnes ještě douhá.

Snad právě čouto maději, že jeho věc nemusí dopadnout nejhůře, získá-li nějakou polehující okolnost, stává se Frank typickým představitelem toho, čemu právníci říkají faktické přiznání. Při nejmenším lze říci, že to platilo pro první týden pře. V jeho případě se lze ovšem k zapřímání uchýlovat velmi těžko, ale přece jen, je-li prořítány některé z jeho obžalových protokolů, máme dojem, že se tu předčítá velmi pečlivě sestavené dílo veřejného žalobce, někde obžalovaného. Je ovšem pravda, že popadá ledaccs, o čem se domnívá, že mu přesně dokázáno býti nemůže. Přiznává se však páným dechem k mnoha činům, které ša. čestní zákon, a nejenom retribuční detřet, odměňuje trestem na hrůze. A v závorkách slyšíme velmi zřetelně: Učinil bych to dnes znovu. Teprve v pondělí počal být vhláněn opravdu do úzkých a nucen připouštět víc, než mnil. Také bylo na něm znát šdeslost, snad více tělesnou, než morální, neboť od zásadního přitakávacího postoje k své činnosti neustoupil.

Právě z celé formulace tohoto přiznávání plyne jasné, že v myslí Frankově nenastalo za poslední rok změn. O německém vojenském debaku nemluví jako o porážce, nýbrž nazývá jej prostě „katastrofou“, jako by šlo o nějaký nečekaný a zbeubný úkaz přírodní, na který živoucí lidé vlv neměli, a velmi by se divil názoru, že tato katastrofa německého národa nastala vlastně na prahu roku 1933, rozhodně však 15. března roku 1939. Za ideami, které určily jeho dráhu, stojí dodnes, jak je vidět z toho, že sudetoněmecký problém hodnotí právě jako samozřejmý výsledek mocenské postce Hitlerovy, to jest: právo je tam, kde je moc. S touto samozřejmostí vyhláše všechny německé plány na zgermanisování českého národa a všechny ty umně promyšlené záměrky a ústřoky, všechny nízkosti a všechny lži, podvody a násilnosti, které měly sloužit velkoněmecké myšlence. Detaily, v nichž trochu stěnuje nebo připouští omyly či nedopatření, jsou tak mízkvé, že téměř nepadají na váhu. Československý národ je mu došne pouze předmětem, s nímž bylo jakýmsi způsobem zacházeno. O osudy osob,

poslaných 1. září 1939 do koncentračních táborů, jsem se nezajímal, protože jsem neměl příležitost, abych se o ně staral — takový je ještě dnes jeho poměr k tisícovým bédám, rozestým mnoho dne.

V této jediné větě jeví se nám zase jako ten starý známý naduteč, sblížující s oblak na bídného českého červa v prachu. S tímž pocitem povznesenosti sblíží zřejmě i na celý soud. Když se ve středu předseda dopustil podle Frankova názoru omynu, světv předčítání některých protokolů náhradnímu soudci, dal prohlásit ústy svého obhájce, že přes tuto značčnost nechce činit potíže a nemíni z toho vyvozovat důsledky. He, gesto, ve kterém však předseda správně postřehl natoučenost nepoučitelného.

Všimněme si kromě Frankovy osobnosti též scenerie. Objevily se v pražském tisku výtky, že tato historická pře trpí nudou. Je ovšem pravda, že předseda dr. Kozák, čivilista, nemá smyslu pro efektní spádnost, kterou by snad dovedl vykouzlit z této pře zkoušený a obratný trestník, a řízení věkusku připomínalo zprvu šedivou, rozvětloou rozepři o nějakou nemovlčost nebo užívací právo. Na uliční asfalt zamáší však smysl této pře ten, kdo z ní chce mermonocí vytvořit vzrušující a obratně režirované divadlo s náhými hengály a překvapivými příchody a odchody. Vyhledávání práva je vždycky práce především pípravá, detailní, málkůl veľkorysá a pueškově působivá. Tím spíše hledání pravdy v tomto případě, neboť zde jde o vyslovování pravd ne ušim auditora, nýbrž ušim českých dějn. Jde tu o vědecké právníctvé a historické dáta, věnované mnoha generacím. Stejně bychom mohli kárát Newtona nebo Leibnize, že svá díla nepsalí ve verších a s kudebním doprovodem. Předseda, který se ve středu proti těmto výtkám veřejně ohradil, správně odřivodnil svůj zevně neokázalý postup, zdůrazniv, že jiným způsobem než postupným předčítáním Frankova konstitutu by nebylo možno při včas skoučít, jednak proto, že při jiném způsobu výslechu by se musil obžalovaný tělesně zručit, jednak proto, že vláda si přeje, aby byl proces do tří neděl skončen.

Toto poslední tvrzení ovšem poněkud překvapilo, neboť pokud víme, je soudce nezáváží a tam vláda mu nemá do této věci co mluvit. Stalo-li se to, stala se chyba. Ovšem jsme všichni šitš chybuující a více všichni, že ani úboré scudy nemohou být neomylné; více dokonce i o omylech veľkých, jako třebaš o tom, že před přelžením s Přitznerem byla stavěna šibenice, dokonce hmeil tři, ještě před zahájením pře jako velmi významné předložení rozsudku. Ale tenkrát bylo ještě v součinn práva mnoho revolučního pisktu. Dnešku by se o podobném omynu ani nemšlo. Na proces s K. H. Frankem se může světová veřejnost dívat se stejným vědomím úzkostně dvěřovaného práva a objektivního hledání pravdy jako na proces norimberský.

Slavná Persie a méně slavný New York

Od dob Darelových a Xerxových patrně nebyla Persie ve světě tak slavná, jako je dnes. Ať kteroukoliv rozhlasovou stanicí si natočíte, je tam určitě samá Persie, sumý Irán. Komentátoři světových rozhlasových stanic se podí, aby vysvětlili posluchačstvu složité porpette novoyorského jednání Rady bezpečnosti a rozmamité záhady kolem sovětsko-íranského poměru. Světový tisk má Irán na prvních stránkách a rozbírá jeho nejnovější pohamtuou historii z nejrozmanitějších hledisk.

A chcete-li, můžete si sami vyslechnout Radu bezpečnosti, jak se namáhá s íranským případem. Až do středy v noci jste mohli slyšet křdný, sebevědomý ruský výklad pana Gromyka — od té doby už ne, protože, jak známo, odešel demonstrativně i se svými spolupracovníky ze schůze Rady, když zamítla jeho důtklivou výzvu, aby se o íranské věci jednalo až 10. dubna. Můžete slyšet Mr. Byrnesa a ve středu v noci po odobou sovětské delegace jste mohli instinktivně vycítit, jak byl depřimován. Musili jste vycítit z jeho nervosní poznámky, kterou přerušil orientálně rozsáhlou tirádu pana Hussejna Aja, že má plnou hlavu toho sovětského exodu a že si patrně myslí: „Jakpak já sem asi ty Sověty zas dostanu?“ Nahlas ovšem řekl něco jiného, nahlas řekl íranskému delegátu, že by zejména chtěl vědět, co říká Irán sovětské žádosti o oddálad jednávání,

Trpělivý noční posluchač rozhlasového přenosu schůzi Rady bezpečnosti z New Yorku musí přiznat, že povšechný dojem z těch schůzí je velmi, velmi smušný. Ovzduší jejich porad už v Londýně nebylo nejlepší, ale tam bylo aspoň vždy potěšené, že když už bylo nejhůře, když už se zdálo, že pan Bevin s pa-

nam Vyšinským si vjedou do vlasti, vědycky se nakonec našlo nějaké východisko, které dávalo víru, že ta nová naděje světa v dravý mír přece jenom má dobrý podklad. Ovzduší dosavadních schůzí v New Yorku je znatelně horší, než bylo v Londýně. Rada bezpečnosti se při iránském případě zapletla do rozmanitých formalistických přetek, jednotlivým delegátům to nedá, aby nepřišli s nějakým důležitým nápadem, že ten či onen návrh má takovou či onakou formální vadu, pak se o tom rozvine zoufalá debata, jež se nechce a nechce skončit, nezbytné přetváření projevů jednotlivých delegátů jí ještě probíhá — nebylo z toho znát nějaké madějně prostředků.

Jenom malou útržku: Pan Gromyko navrhl, aby Rada bezpečnosti se usnesla, že odkládá projednání iránské stížnosti na 10. duben. Odůvodnil to tím, že do té doby bude lépe připravena, ježto do té doby bude projednáno víc podrobností, jež ještě mezi oběma vládami zůstávají. Egyptský zástupce přišel v rozpravě s návrhem, aby byl do schůzky Rady bezpečnosti pozván iránský zástupce a aby se od něho žádalo vyjádření o vhodnosti nebo nevhodnosti odkladu projednání iránské stížnosti podle sovětské propozice. A konečně australský zástupce navrhl, aby byl iránský zástupce vyzván, aby Radě bezpečnosti poslal písemné vyjádření o tomto návrhu.

Na první pohled je to dost jednoduché. Ale formalistický spolek, kdyby se mu sešly takové tři návrhy na předsednickém stolku, dovede z toho udělat náramnou historii. A to se také stalo v Radě bezpečnosti. Nejprve byla dost dlouhá debata o tom, kterému z těch návrhů třeba dát přednost, který je širší a který je užší. Nakonec to správně rozřešil velvyslanec Gromyko, když řekl, že všechny tři návrhy se navzájem vylučují. Bude-li schválen jeden, padají druhé dva, a to ve všech možných kombinacích. Proto doporučil, aby se hlasovalo o návrzích podle časového pořadí, jak byly podány. Tím se dostal na pořad jako první jeho návrh. Tím pak nastal neblahý případ jeho odchodu, když tento návrh byl zařazen. Potom teprve přišel na řadu návrh egyptský. Ale myšlil by se každým, že už to pak bylo jednoduché. Ještě zas k tomu bylo plno poznámek, arci poznámek dobře míněných, aby se ještě po odchodu sovětského zástupce našlo nějaké východisko, které by mu usnadnilo návrat.

A když nakonec byl egyptský návrh přijat, a když iránský zástupce s prompční ochotou se objevil na scéně na pouhé zavolání, usoudil předsedající čínský delegát dr. Kivotačchi, že už na jeden den bylo toho rozčlenění a napětí dost, a prohlásil, že nechce odročit. Ale do toho se mu zas vložil Mr. Byrnes, který zřejmě chtěl mít raději už jasno, jak to vlastně s tím zamotaným případem je, a žádal, aby iránský delegát, když už přišel, se hned vyslovil, co si o tom myslí.

Tak se také nakonec stalo, když ještě předtím bylo rozřešeno několik formálních pochybností. Květnatá výpověď, kterou si připravil pan Hussein Ala, pronesená poměrně velmi vybranou angličtinou, však byla trochu rozsáhlá, a Byrnes ji přeřekl poznámkou, o níž jsme se už výše zmínili. Mnoho si tím nepomohl, neboť iránský delegát prohlásil, že se k tomu vyjádří ve druhé části svého výkladu.

Snad je z toho vidět aspoň trochu mlasnata ozduš, která utrozuji zdárný ohod tohoto důležitého mezinárodního sboru. Kdyby nešlo o tak vážné věci, třeba bychom se nakonec pobavili. Ale nemůžeme, poněvadž instinktivně tušíme, že tato záhava by mohla světu přijít dráho. A tak se nakonec jen zlobíme na ten prozlitký formalismus, který je provázen a mnoha delegátů nedůvěrou k ostatním a ustavěným strachem z ohrožení prestiže. Delegáti menších států mají zřejmě smahu pomoci velmocem v této ohrožované atmosféře, ale leckterý z nich svým návrhy a podněty nejlépe míněnými chopí věc za nesprávný konec a ještě víc ji zamotá, než už byla.

A tak se stále a stále vracejí poukazy na ten či onen článek Charty, když ten či onen se domnívá, že jeho prestižní hledisko by mohlo být ohroženo, nebo když ten či onen se domnívá, že ten druhý se snaží ho nějak podvázat, nebo konečně když ten či onen je přesvědčen, že právě on přišel na spásný nápad, který to všechno k dobru obrátí.

Ale už je hodně po půlnoci a novovýorský kabel, jímž londýnská BBC přenáší pro Evropu jednání Rady, nějak povážlivě zadržuje. Pojdme spat. Doufáme, že ještě není nic ztraceno a že se to zítra třeba zas nějak vyříší.

Kaph

Jak působila Churchillova řeč na Sověty

Levicový týdeník Tribune vytýká nedostatečnou vládní odezvu na Churchillovu řeč ve Fultonu a píše:

„Účinek na sovětskou vládu je zřejmý. Její sklon věřit, že válce se nelze vyhnout, že buď komunismus nebo kapitalismus musí mít celý svět v hrsti, než bude možno odložit zbraně, byl neblaze posílen. Rusové se vždy myšl v posuzování Britannie. V roce 1939 si myšl, že budeme kapitulovat před Hitlerem bez boje. Když se pak válka přece jen začala, soudili, že je to jen tak na oko a že se brzy skončí. V roce 1940 si myšl, že jsme poraženi. Na konci války zase pokládali Churchilla za tak silného, že byli přesvědčeni, že levice může nejvš bojovat pro obnovu koalice po volbách, ve které Labour Party by měla silnější poski, nikoli však rozhodující.

I nyní se zdá, že Rusové si myšl, že Labour Party se vrátí ke koalici doma a ustoupí americkému kapitalismu za hranicemi. Rusko se zase myšl, ale i nejobdivější a nejvěrnější podporovatelé labouristické vlády by měli uznat, že se stále poskytuje mnoho hoflavín pro roznečování planetů ruského podezření. Mírná, nevyzývavá reakce našich předních ministrů na Churchillovu řeč je právě velmi dobrým podnětem k novým nedorozuměním. Nemí pochyby, že v nějaké příští chvíli, kterou si zvolí zahraniční ministr, dostane Churchill řádné odmitnutí, ale o lepší by bylo, kdyby byla náležitá oprava přišla hned po neblahém projevu.“

K

Labour Party a komunisté

Komunistická strana nemá v Britanii lehký politický život. V době rozmachu moci a vlivu komunistických stran na evropské pevnině její parlamentní drážva v prvních volbách po válce sice stoupla o 100 procent, ale to znamená, že má teprve dva poslance, neboť předtím měla jednoho. Přitom však nelze říci, že by byla zcela bez vlivu, jak by se podle počtu poslanců mohlo zdát; zejména v některých trade-unions mají její stoupenci rozhodně víc vlivu, než je milé labouristům. Přesto arci se jeví cesta k rychlejšímu zvýšení parlamentní síly za deseti let poměry pro britské komunisty takřka beznadějnou a nelze se proto divit, že přišli s návrhem, který se v běžném zpravodajství vykládal jako návrh na sloučení s Labour Party, ale ve skutečnosti jim zdaleka není. Nejde o sloučení, o spojení v obvyklém slova smyslu, které by se mohlo srovnávat s podobnými případy jinde. Jde o přidružení, což v daném případě má zcela zvláštní smysl. Je známo, že Labour Party vznikla více nebo méně volným sdružením rozmanitých organizací a složek, které pošla touha, aby dělnické zájmy měly v britském parlamentě zastoupení. Tento vývoj nynější vládní strany britské není dosud zastaven a mohl by zásadně ještě pokračovat. Komunistický návrh na něj jaksi navazuje a doporučuje, aby komunistická strana britská se stala jednou z těch složek Labour Party. Nechce však přitom obětovat svébytnost strany, představuje si, že by komunistická strana byla složkou Labour Party jako strana s vlastním sekretariátem, vlastním členstvem a celým stranickým aparátem. Složky Labour Party jsou sice hodně rozmanité, ale je celkem pochopitelné, že rozhodujícími činitelům strany se nechce připustit, aby v jejich straně se usadila jiná strana, poněvadž si lze snadno vypočítat, jaké by to asi mělo důsledky na vnitřní poměry ve straně. Proto národní výkonný výbor Labour Party komunistický návrh odmítí; i když to odůvodnil politicky tím, že britští komunisté jsou příliš obrácení ven a nehlídají dost na ryze britské zájmy, není pochyby, že hlavně labouristé nechtějí mít ve své straně druhou stranu.

K

Vláda a technika

Je dobře si všimnout složení nové vlády SSSR. Je v ní ministr pro průmysl stavebních hmot, pro uhelnou těžbu (jsou dokonce dva), pro naftový průmysl (zase dva), ministr elektrárén, pro elektrický průmysl, pro průmysl nečelezných kovů, ministr hutnictví, ministr chemického průmyslu, pro stavbu lodí, ministr pro výrobu hospodářských strojů, pro zbrojný průmysl, pro průmysl těžkého strojílectví, pro automobilový průmysl, pro stavbu podniků těžkého průmyslu, pro výrobu motorů a součástí, ministr vojenského a celulosního průmyslu, ministr pryžového průmyslu, ministr tankového průmyslu, pro výrobu dopravních strojů, pro výrobu stavebních strojů, pro potravinářský průmysl, pro dřevařský průmysl, pro masový a mléčný průmysl, ministr lehkého průmyslu, ministr textilního průmyslu atd.

Dlouhá řada neobvyklých ministrů v nové vládě SSSR jasně říká, jak velký význam má a ještě bude mít v další výstavbě SSSR technika. Technika si pomáhá ustavičnou délkou práce. Proto mají v SSSR tolik technických ministrů a mají jistě

dobré důvody, když tento vliv techniky ve vládě vyjadřují řadou speciálních ministerstev. Jistě by bylo dobře i u nás si všimnout tohoto vzoru, i když — přirozeně — nemůže zde jít o mechanické napodobování. Je však dobře aspoň srovnat dvě věci: zatím co SSSR dává ve vládě technice tolik místa, tolik ministrů, usiluje — prozatímže marně — česká technická práce o zřízení ministerstva techniky, o obnovení ministerstva veřejných prací, které bylo za války zrušeno, ale už nebylo obnoveno a dostalo se do podřídnosti ministerstva jiného. Myslenka zřídit nové ministerstvo není u veřejného mínění oblíbená; to by chtělo spíše opak, snížit počet ministerstev. Ale úspora snížení počtu ministerstev není tak velká, jak se veřejné mínění domnívá, a úplně se ztrácí v miliardách rozpočtu. Je také sporné, znamenala-li by taková úspora vždy také zjednodušení veřejné správy. Někdy spíše její organizační rozšíření a uvolnění může přinést více pracovní pružnosti a pohyblivosti.

Máme dvě ministerstva obchodu. Snad je to opatření přechodné. Ale technika, která dnes hýbe světem a která bude nejdůležitějším nástrojem při obnově a výstavbě republiky, nemá ani jediné ministerstvo. — Ostatně: nezni to podivně, když zákon o stavební obnově bude provádět ministerstvo dopravy? V. G.

Kultura a legitimace

Pozvou vás, abyste hoverlil na ryze kulturní námět. Korporace, která přednášku pořádá, je, jak jste předchozím dotazem zjistil, řízena výborem, složeným ze zástupců všech čtyř stran Národní fronty. Je to prý korporace nadstraničká. A přece, když přijedete před přednáškou k pořadatelům, než dříve ze všeho vás zpovídají, ke které politické straně patříte. Naznačíte mirný podiv nad otázkou. Jde přece o thema nepolitické. A tu vám mluví jinak pánové povědí, že seřazování pořadí jejich přednášek je v podstatě věcí politického klíče, a že účast na přednáškách je v těsné souvislosti s tímto výběrovým principem. Každá strana agituje k účasti na přednášce svého straníka. Neví-li se, ke které straně kdo patří nebo jde-li o člověka bezpartijního, div, že není nutno ohlásit, že se přednáška pro nezám P. T. publika nekoná. Neboť ostatní strany na přednášky jinopartijníků vysílají jen své pozorovatele. Čili, jak už bylo svého času řečeno, dokonale rozčtvrcení národa. Ojedinelý případ, nebo obecná praxe v dnešní práci osvětlovců? »Kličová osvěta« Co by jí říkali naši velcí osvětlovi pracovníci, kteří s heslem »osvětou k svobodě« pracovali vždy pro celý národ? Jiří Z h o r

národní hospodář

Jiří Hejda

Rok 1918-1945

II.

Nové úkoly.

Také v roce 1918 byli v našem životě lidé, které bychom dnes nazvali kolaboranty, tehdy se jim říkalo Čechonové, ale byli poměrně brzy pardonováni, zejména po známém Macharově »odpusťme si, co jsme si a smažme to«. Poměry v letech 1938—1945 byly ovšem jiné a horší a nechtěli bychom, aby tak lacino vyvázli lidé, kteří ukázali při nejmenším nedostatek páteře a charakteru. Je správné, voláme-li po celých mužích. A le pro ho s p o d á ř s k ý ž i v o t bylo z h o u b n é p ř e k o t n é o d s t r a ň o v á n í v š e c h m u Ź ů n a v e d o u c í c h m í s t e c h. To už nebylo čištění, to byla spíše zásadní nedůvěra k lidem »starého režimu« — nikoli z dob Háčových — ale k lidem první republiky. Tak jsme se připravili ve třetí republice o mnoho osobností v pravém slova smyslu docela zbytečně a naše hospodářství není tak bohaté, aby si to mohlo dovolit. Neměli jsme ani v první republice nazbyt hospodářských odborníků. Nyní nám přirostla ještě nezbytná nutnost obsadit všechna vedoucí místa po mrtvých nebo ztracených (mezi nimiž jsou v hospodářství na prvním místě židé) a k tomu další nezbytnost obsadit hospodářské po-

sice po Němcích. To je gigantický úkol, o jakém se v roce 1918 ani nesnilo.

Problém odsunu Němců zasahuje a bude ještě dlouho pronikavě zasahovat do našeho hospodářského života. Máme nahradit zhruba tři miliony osob, v hospodářství činných. To znamená, že úkoly, které dříve plnilo 14 milionů lidí, musí dnes zdotat necelých 11 milionů — čili, že každý z nás musí mít plné ruce práce. Má je skutečně každý? A tento problém musíme zdotat, kdyby — jak se říká na sůl nebylo, i za cenu okamžitého strádání. Rázil-li Rašín heslo »pracovat a šetřit« v roce 1918, je pro nás ve svých obou částech dnes ještě aktuálnější než bylo tehdy. První republika šetřila. Bylo již řečeno, že se o to staral Rašín prostředky přímo drastickými. Obávám se však, že naši potomci, kteří budou mít větší odstup a budou nás objektivně hodnotit, jednomu neporozumějí. Patrně se zeptají: bohatá, prosperující republika v roce 1937 s patnácti miliony obyvatelů, s aktivní obchodní i platební bilancí vystačila s patnácti ministerstvy, z nichž ještě o dvou se uvažovalo jako o přebytečných a měla se sloučit s příslušnými resorty. Naproti tomu má dnes republika s 11 miliony obyvatelů (nepočítám Němce a odpadla Podkarpatská Rus), se zničeným východním Slovenskem, zničeným průmyslem v části Moravy a na jednotlivých místech v Čechách, bez zahraničního obchodu a s pasivní platební bilancí, ministerstev osmnáct a pět náměstků ministerského předsedy. Kromě toho je zde ÚRO se všemi svými odbočkami, je zde státní hospodářská rada a plánovací úřad, jsou zde generální ředitelství znárodněných podniků (tedy nástavba administrativní a d dosavadními podniky), jsou zde zbytečně závazné zájmové organizace průmyslu, živnosti, obchodu, dopravy atd., jsou zde závazné pracovní úřady. Tento výpočet administrativy si nečiní nároků na úplnost. Kdo to zaplatí? Kdo to vůbec může zaplatit? Tolik je dnes jasné (doutáme) každému, že jediným tvůrcem hospodářských hodnot je lidská práce. Žádná měnová opatření ji nemohou nahradit. Peníze jsou pouze měřítkem hodnot a zprostředkovatelem směny. Opravdu ničím více.

Srovnáváme-li legislativní práci v r. 1918 a 1945, postřehneme na první pohled některé rozdíly. Především nemůžeme přejít nepovšimnutu skutečnost, že se revoluční Národní shromáždění sešlo již 14. listopadu. Z brusů novýtát, bez ústavy, bez pevných hranic, v chaosu poválečném si setva dvacet dní po svém vzniku staví v čelo demokratické těleso a úzkostlivě dbá jeho svrchovanosti. A dále: Toto Národní shromáždění pak vydává serii základních zákonů, pronikavě zasahujících do hospodářství, jemu je předložena osnova o osmi-hodinové pracovní době, obnovení velkostatků i měnové zákony Rašínovy. Přesto, že se žádná z osnov neobejde bez diskuse a kritiky, přesto, že dojde ve sněmovně i k bouřím a demonstracím, legislativní činnost je obdivuhodně rychlá. V roce 1945 jsou vydány pouze dekrety — bez veřejné kritiky, leda dodatečně — přesto však je legislativní činnost značně pomalejší, takže mnohé zásadní otázky zůstávají ještě koncem roku otevřeny — jmenuji namátkou: ÚRO, SNB a státní rozpočet, který byl v roce 1919 schválen už v červnu, tedy za 8 měsíců!

Ne důvěra k odborné kritice.

Řekl jsem na počátku této úvahy, že je dnešní období charakterisováno stavem nejistoty. Z ní vyplývá i nedůvěra. Stopy toho vidíme na dekretálním údobí naš

hospodářské legislativy. Zdá se, že každý, kdo přichází s kritikou, je zkoumán zásadně nedůvěřivě, a je jaksi podezřelý. Není-li právě kolaborant nebo asociál, je buď muž starého režimu nebo prostě reakcionář. Snad právě s tímto exklusivním připravováním tak zásadních dekretů souvisí nechut k odborníkům a jejich kritice. Nedovedu si na příklad vůbec vyložit, jak je možné, že profesor Engliš nebyl dotázán na svoje mínění o měnové reformě. Hledíme-li k vykonané práci — theoretické i praktické — je Dr. Engliš v našem národním hospodářství osobnost, jaké jsme dosud neměli, a ohlédneme-li se po současné národohospodářské vědě evropské, nalezneme jenom docela málo jmen, která se mu mohou postavit po bok. Přitom nebyl Engliš ani kolaborant, ani zrádce ani asociál a po celou válku pracoval doma na svém vědeckém díle. — Je tedy patrně reakcionář. Ale nebylo by zajímavé, slyšet i kritiku reakcionáře, který byl snad celé desetiletí nikoli neúspěšným ministrem financí a správcem naší měny?

V roce 1918 bylo rozhodně méně diletantství — což je jistě objev překvapující, uvážíme-li, že se tehdy vlastně »vařilo z vody«, zatím co dnes se můžeme opřít o dvacetileté dílo první republiky a o vyčerpávající statistický materiál. Ale snad právě tato okolnost je vysvětlena revolucí z 5. května, která zamíchala všemi vrstvami národa. S dobrým svědomím od nich nemůžeme chtít, aby dříve utlačení, rázem zapomněli na svoje utlačení. Chápejme, že cítí nedůvěru ke všemu, co není »lidové lidové«. Odpor k inteligenci, vyjadřovaný i částí tisku téměř nepokrytě, opovrhování akademickými tituly, stavění neoborníků na významná místa hospodářská, na kterých musí dříve či později ztroskotat — to vše je právě důsledek revoluce, s nímž musíme počítat. Ale snad by si i ti, kdo dnes příliš podceňují odborné vzdělání a zkušenosti praktika a jsou ochotní si svoje hodinky dát do správy k ševci místo k hodináři, měli uvědomiti tuto skutečnost:

Hospodářství je život. Náš vlastní život, neboť my jsme přece jenom částí hospodářského celku národa. Tento celek je však nemocen, neboť byl těžce zraněn na několika místech a je vysílen šesti lety útrap. Přesto musíme na tomto nemocném těle provésti těžký chirurgický zákrok: musíme amputovat tři miliony Němců. To znamená, že pouštíme krev z těle. Ale nedosti na tom. Stejně těžkou operací je znárodnění a měnová reforma je také něco více než pouhá morfiiová injekce. Ale nebylo by na čase — alespoň prozatím — omeziti tyto tři operace a s dalšími přestat? Je-li náš hospodářský organismus zdravý — v což pevně věříme — zotaví se, a ježto na př. znárodnění je ve své hospodářské části věc naprosto správná a zdravá, předstilně mnohá jiná světová hospodářství, která ještě dnes přísahají na liberalismus, až se budou potáceti v křečích krisí a sociálních bouří. Aby se tak stalo, potřebuje však naše hospodářství nezbytně klidu — tak jako pacient po operaci. Klid, dobře jíst, dobrou náladu. Snažme se dáti mu to. Jsem optimista a jsem pevně přesvědčen, že stane-li se to, dočkáme se opět hospodářského blahobytu. Vezměme si příklad z roku 1918.

Měnová reforma

Chceme-li srovnání roku 1918 a 1945 míti úplné, musíme ještě okamžik prodlít u měnové reformy. Je to také nejlákavější, protože zde máme úplnou paralelu. Výhodou dnešních reformátorů jsou zkušenosti z

první republiky a opravdu velmi rozsáhlá literatura o tomto předmětu — i cizozemská. Rašín měl nesporně situaci těžší, neboť stál před problémem zcela novým. Dnešní problém je velmi obdobný, i když vykazuje některé odchylnosti, nikoli pouze kvantitní. Hlavní rozdíl možno patrně spatřovat v tom, že máme dnes podstatně větší vnitřní dluh. V novoročním projevu řekl pan ministr financí, že »vnitřní státní dluh stoupl asi na 80 miliard« a k tomu přistupuje zahraniční dluh asi 20 miliard. Dne 16. ledna doplnil však pan ministr v rozpočtovém výboru toto sdělení ještě upozorněním »na zadlužení, která musíme převzít při provádění měnové reformy a jehož výše bude velmi značná«. Mezitím uvedl pan ministr železnic, že škody, způsobené válkou železnicím, činí asi 20 miliard. Nevím, zahrnul-li tyto škody pan ministr financí do dluhu — patrně nikoli, protože — správně vzato — nejsou ještě státním dluhem. Stejně však přijdou škody, které byly způsobeny státním silnicím a mostům, veřejným budovám a last not least i nyní zestátněným podnikům průmyslovým, na př. Škodovce a Českomoravské. Státním dluhem jsou rozhodně závazky, plynoucí ze znárodnění průmyslu, neboť vlastníkům bude podle dekretů vyplacena náhrada, vypočtená z obecné ceny. Těžko odhadnouti výši dluhu. Četli jsme v denním tisku odhad 300 miliard; podle mého soudu bude to něco mezi 260—280 miliardami — ale je možné, že se mylím.

V každém případě je tedy vnitřní dluh suma tak úctyhodná proti přibližně 40 miliardám před válkou, že chápeme úmysl měnové reformy — zbaviti se jeho části řešením devalvačním. Rašínova situace byla snadnější, neměl před sebou tento balvan a jeho zaměření šlo spíše k snížení zahraničního dluhu a k možnostem levného dovozu — tedy opačným směrem. Rašínova měnová opatření zhodnocovala finanční kapitál. Bylo mu to vytýkáno ve známé jeho souvislosti se Živnostenskou bankou. Znajíce Rašína, můžeme však tvrdit, že mu šlo spíše o finanční kapitál v jeho podstatě, t. j. úsporné vklady a pojistky. Vázil si spořivosti a hrozil se pomyšlená, že by nějakou měnovou operací mohl ochudit drobného strádala. Věřil patrně — třebaže to později popíral — že omezení oběhu vyvolá zhodnocení kupní síly měny, jež se projeví poklesem cen. Tak to ostatně zcela jasně řekl referent finančního výboru univ. prof. Dr. Horáček.

Rašínovi se vytýkalo, že jeho deflační politika ochromila výrobu a způsobila první hospodářskou krizi, ze které jsme se dlouho nemohli vzpamatovat. Toho jsme si dnes dobře vědomi a proto se jistě hleděla dnešní měnová reforma vyhnouti všem rušivým následkům pro hospodaření, zejména důsledkům deflačním. Rašín snížil při separaci měny její oběh pouze o třetinu, ze 7436 mil. na 5302 miliony. Dnes byl oběh snížen daleko radikálněji — z přibližně 120 miliard na 30 miliard při současném radikálním snížení kupní síly měnové jednotky. Zároveň bylo nadiktováno zvýšení cen a stanovena směnečná parita k dolaru a k libře. Ježto jsme přistoupili k Bretton-woodské dohodě, jsme svými podpisem vázáni, že nebudeme manipulovati měnou více, než ve stanoveném rozmezí. Je tudíž cenová hladina našeho domácího trhu, daná výrobními náklady, přepočtená pevně stanovenou směnečnou paritou, směrnici našich exportních cen. Nepopírám, že celý měnový plán — i s dalšími souvislostmi — byl do důsledků promyšlen. Neponechal nikde

volný prostor pro odiosní souhrn hospodářských sil, jak s ní operoval liberalismus. Reglementace je dnes naprostá. Z toho ovšem plyne, že musí být předem naprosto přesně a do všech důsledků promyšlena a rozvážena — neboť každá chyba v takovémto pevně stmelěném a nepružném systému by znamenala zhroutení celé výstavby.

Jane stát exportní. Jedině vývozem můžeme platit dovoz, který potřebujeme. Nemáme ani barevných kovů, ani gumy, ani textilních surovin, ani dostatek železné rudy, nemáme soli, sádra, chemických surovin, nemáme koření, čaje, kávy, nemáme dostatek másla a vajec... To vše musíme dovézt, a abychom dovezli, musíme prodat. Svět od nás ovšem bude kupovat jen tehdy, budeme-li schopni soutěžit. Stanovení pevného směněčného kursu nemůžeme překlenout stanovením jiných cen pro export a jiných pro domácí trh (pokud by exportní ceny byly nižší než výrobní náklady) a vyrovnáváním rozdílu exportními prémiemi, protože by takový postup byl dumpingem a narazil na protidumpingová opatření. Je tedy domácí cenová hladina, nařízením pevně stanovená, rozhodující. Byla dobře uvážena?

Druhou částí Rašimovy reformy byla dávka z majetku a z přírůstků z roku 1920. Také dnes chystá vláda obdobné dávky. Bylo by dobře, kdyby při stanovení přírůstků bylo rozlišováno mezi válečným ziskem a normálním přírůstkem, protože se rozumný národohospodář nemůže postavit na stanovisko, že šest válečných let je možno z našeho hospodářství vymazat. Posuzujeme-li vyhládky majetkových dávek s hospodářského hlediska, neoddáváme se iluzím. Pokud jde o normální přírůstek majetku, který by nastal, i kdyby války nebylo, můžeme počítat velmi skromně — že činí asi 5% ročně. Výnosnost cenných papírů se pohybovala přibližně na této výši. Kromě toho musíme vzít v úvahu i měnové znehodnocení, které se projevilo — před 1. prosincem 1945 — nikoli nepodstatným vzestupem cen. Přes tyto dvě složky jítí při vymezení dávek nemůžeme, leda bychom se nestarali o substanci a odhodlali se sanovat státní finance i na úkor výrobní podstaty svého hospodářství. Tak primitivně ovšem naši měnoví reformátoři nemyslí a bude tudíž skutečný výnos majetkových dávek nízký.

Konečně nelze zapomenouti na souvislost mezi měnou a státními financemi. Engliš o ní praví:

„Nejsou-li státní finance v rovnováze, jsou vždy nebezpečím pro měnu, pokud nebude možno schodky uhradit řádným úvěrem, poněvadž bude zde svod k úhradě schodků inflací oběživa. Ale též, byla-li rovnováha finanční vykoupena přílišným zatížením obyvatelstva, vznikla by snaha přesunu ve formě zvyšování cen, mezd, důchodů atd. a stoupala by soustava hospodářských čísel.“

Naše státní hospodářství končilo v roce 1945 průměrným měsíčním schodkem 3 miliardy Kčs — spíše více než méně. To by znamenalo přes 30 miliard Kčs deficitu.*) S této strany hrozí tedy naší měně rozhodně největší nebezpečí, čehož jsou si správcové měny jistě plně vědomi. Nemůžeme předbíhat jejich dalším akcím, ale smíme na ně být plným právem zvědaví. Neboť na

výsledku měnové reformy závisí celá naše hospodářská budoucnost.

V souvislosti s tím je třeba dotknouti se konečně posledního problému dnešního hospodářství, problému, o který měli hospodáři v roce 1918 méně. A tím je

přejímání výroby do nových rukou

v důsledku nahrazování Němců, zrádců a kolaborantů. Uznáváme-li, že ve všech dosavadních hospodářských akcích vlády byl určitý plán, nemůžeme toho, bohužel, říci právě o tomto úseku. Nechci zde opakovat, co je obecně známo a nač bylo poukazováno již i s vládních míst, že na vedoucí místa se dostávali lidé snad s dobrou vůlí, nejlepšimi úmysly a nesporně dravou chutí k uplatnění, nikoli však vždy s příslušnou kvalifikací odbornou a maravní. Jestliže se to dosud neprojevilo ve všech případech úplnou katastrofou, pak za to můžeme děkovat jedině bohatství našich podniků. Právem každého podnikatele bylo tvořit rezervy — kromě zřejmých i skryté v ohodnocení skladů, podnikových zařízení, surovin atd. V bilanci se to neprojevilo — neboť to bylo ono známé „sádlo“, které podniky ukládaly a z něhož pak žily v těžkých dobách. Zdá se, že právě z tohoto sádla tyla až dosud velká většina našich národních správ, neuvědomujíc si ani, že se pohybuje na hranicích substance. Až si přijde pan ministr financí pro část těchto rezerv, bude asi nemile překvapen. Ještě horší to však bude, dojde-li ke krizi — kterou může velmi lehce zavinit na př. mezinárodní soutěž.

Řekl jsem již dříve, že věřím ve zdravou odolnost našeho hospodářství. I když jsme zchudli za této války, jsme země mimořádně dobře vyvážených výrobních prostředků a máme vysoce vospělý lid, zručný, za normálních okolností velmi pracovitý a spořivý. Bylo by škoda, kdybychom návrat k blahobytu měli vykupovat těžkou hospodářskou krizí. Dali jsme se cestou, na níž je budoucnost. Tím, že jsme dovedli odvrhnout liberalismus a jít za myšlenkou řízeného hospodářství, dostali jsme se kus dále před západní Evropou a Amerikou. Ale je zbytečné, abychom experimentovali, když se už můžeme učít z chyb jiných, především Ruska. Chceme-li už hledat v Rusku vzory pro mnohá svoje zařízení, pak je hledejme v praktických výsledcích, k nimž se dopracovalo Rusko dnes, a nikoli v teoriích z roku 1917. Kdyby na př. naše znárodněné podniky převzaly dnešní mzdový systém ze Sovětského svazu — netroufám si ani pomyslet na to, že by byl přijat všeobecně — mohli bychom si jen gratulovat. Pak by určitě náš výkon podstatně stoupl. Neboť třebaže žijeme v roce 1945, platí i dnes heslo z roku 1918: Pracovat a šetřit!

literatura a umění

Edmond Konrád

Česká Thalie

II

Vinohrady

Od této chvíle nastává v divadelních dějinách po převratových jakási nejasnost. V prachu, jež rozvířila, jen podrobným bádáním bylo by lze vystopovat

*) Tato úvaha byla napsána 25. ledna. Předložený státní rozpočet moje obavy nikterak neoslabil, neboť i když počítá se schodkem 26,2 miliardy Kčs, rozpočtové příjmy jsou tak ohodnoceny, že skutečný výsledek se projeví schodkem ještě větším.

všecky krise, zvraty a zápletky a zdá se nemožno zjištit zejména odpovědnost za ně. Stačí, že pohyb, místo aby po dekretu ustal, naopak pokračoval. „Revoluční scéna“, vyhozená na dlažbu, přes léto úporně bojovala o svou existenci, ale z řady pražských divadel zmizela. Zato divadlo Kolektivní tvorby, opatřivši si provozovatele ve Svazu přátel SSSR, odolalo všem náporům. Divadlo „Nový život“ v Alhambře, o němž se v přehledu nového rozdělení ničeho nedočteš, splynulo s ním (asi ke své umělecké škodě) a opustilo Alhambru.

Kritičtější pohyb nastal však okolo Městského divadla na Vinohradech. Divadlo to z příčin již vylíčených mělo ve válce tři, hned po ní vlastně čtyři jeviště, a tudíž veliký soubor. V opak roku devatenáctého, kdy vůdčí čeští divadelníci z Vinohrad vyhnali vzbouřenou operetu a dosadili tam Hilara, vůdčí čeští divadelníci roku čtyřicátého pátého vyhnali vinohradskou činohru z Prozatímního a dosadili tam operetu. Vyhnali i činohru „Revoluční scény“ z městského Komorního. Ale nevrátili je jeho pravoplatnému majiteli, městu Praze (jež přece není soukromý podnikatel). Okolnosti pak, jež provázely pád Prozatímního divadla, byly pouhá předzvěšť. Byly to okolnosti dosti trapné. Po způsobu, který příliš upomínal na metody z protektorátu, jakými Němci v novinách připravovali své křivdy, náhle „Rudé právo“ prohlásilo p o p r v n í premiéře, že divadlo v Karlíně postrádá uměleckého smyslu, neosvědčuje se a tak dále. Načež proskočily zprávy, že tam bude — opereta: v divadle, jež starosta města Prahy slavnostně přijal v přítomnosti hlavy státu! V tomže deníku pak vzápětí se objevil útok nový, a to ve stopách útoku, vyšlého ve „Svobodném slově“. Útok „Svobodného slova“ zdál se tím trapnějším, že vycházel z postavení příliš inkompaticibilního. Jestliže divadelní veřejnost vyčítala divadelní radě, že devět jejích členů samo sobě přidělilo deset divadel (ať už počet je správný čili nic), rada mohla odpovědět, že si tím přidělila jen práci — nepočítajíc ovšem velikost moci. Ale daleko choulostivější se zdá, když divadelní kritik, nehledě k tomu, že je zároveň vůdčí osobou velkého nakladatelství i nevím jakých nakladatelských organizací — když divadelní kritik veřejně opěvá a propaguje usnesení Divadelní rady, ministrem úředně jmenované, na kterých sám jako člen této rady měl účast. Nelze potom vůbec rozeznat, zda útok na Městské divadlo vedl kritik — nebo rada. Jestliže však tedy kritik, tím křiklavější byl útok. Následován vzápětí svým mladým panošem z „Rudého práva“, divadelní kritik „Svobodného slova“ náhle usoudil p o d v o u p r e m i é r á c h (v době letní, revoluční a plně otřesů, ostatně premiérách o nic horších, ba namnoze lepších než jiné, přesto chválené) — usoudil, že Vinohradské divadlo, ministrem vyznamenané za statečnost, postrádá uměleckého oprávnění. Toho že mu dodat může armáda, jež nutně potřebuje svého divadla. Proto městu buď vzato a dáno jí. Tedy město Praha bylo zčista jasna prohlášeno za nevhodného provozovatele a bralo se mu jeho vlastní, teď už jediné divadlo. Nebudíž doštěn armádní zájem o divadlo. Je to kapitola pro sebe, jež se vymyká z mezí tohoto líčení. Ale nenucenost, s jakou tu účel světil prostředky v demokraticky republikánském, nikoliv už protektorátním tisku, je jeeden z nejpovážlivějších rysů v naší poválečné veřej-

nosti. Že bylo daleko prostší místo operetě dát Prozatímní divadlo armádě (a daleko občanštější než vyhnat ještě jedroho divadelníka z postavení, kde se ctí vydržel v dobách nejhorších), je mimo spor. Tehdejší starosta města Prahy také rázně se postavil na obranu Městského divadla, jež uchoval v dohodě s armádou. Jeviště pobočné dotud městu vráceno nebylo.

Tento první projev odporu nebyl poslední. Pohyb, jenž začal reorganisací, záhy se vymkl z jejích mezí a vyústil ve zmatek, zejména na venkově. Vysvitlo brzy, co prozrazovaly už přiběhy pražské, že celá reorganisace byla vymyšlena ve znamení „velikých očí“ s překotnou obrazností a zcela bez zřetele k lidem i k místům, podmínkám a poměrům. Města odmítala podříditi svá divadla plánu, chtěla jimi disponovat sama po svém. Stanovení oblastní ředitelé odmítali jim přidělené úkoly, vidouce jejich nepřiměřenost. Jiní s lehkou myslí vzápětí ztroskotali. Příhodilo se prý, že mezi nové šéfy se dostali i soukromí podnikatelé, nebo dokonce i lidé, odjinud odstranění jako národně nespolehliví. Nejzáhadnějším ze všech zjevů zůstalo, že mnohá venkovská divadla marně sháněla soubory — a po vlastech plno nezaměstnaných herců shánělo angažmá, zatím co úlohy starců hráli dvacetiletí hoši, z nichž se vyklubali ochotníci: kdežto mezi ochotníky s úspěchem pracovalo plno nepřiznaných profesionálů.

Ochotnictví a ochotnictvo při reorganisaci vůbec nebylo vzato v úvahu. Hercům zato v plném létě byly vypověděny smlouvy, a rozčlující stav nejistoty se šířil pobouřenými divadly, která k námitkám předchozím mohla připojit i tu, že vše to, co se s nimi děje, je protizákonné. Jak vypadaly hospodářské předpoklady všech těch změn, o tom názorně poučují spisek „Divadelník o divadle“, jež sepsal Antonín Fencel. Tento starý divadelní praktikus nečiní si asi nároky na uměleckou autoritu. Číslice však má spočítány pravděpodobně dobře. Ostatně odpovídá za ně sám, stejně jako za návrhy, jež opatrně činí, a z nichž některým vývoj možná dá za pravdu. Ale i on ve svých výpočtech předpokládá organizaci návštěvníkou, to jest distribuci vstupenek, v plně úspěšné činnosti. Činnost ta však úspěšná nebyla a není. U pokladen divadelních zůstal dlouho stav válečný, fronty. Ale v některých divadlech přesto začínala hlediště jevit mezery. Lístky tu zůstávaly ležet v organizacích, kde o ně nebylo zájmu, a zájemci se s prázdnou vraceli od pokladen, kde nebylo lístků. Heslo, že lid má mít přístup do divadla, v praxi vedlo místy k tomu, že z něho byli vyloučeni ti, kdo do divadla chtěli, což jistě nebyl úmysl organizátorů.

Tak zhruba vypadaly věci, když Svaz herectva po všelijakých rozpacích povolil nespokojenosti svých členů a svolal mimořádnou valnou hromadu, kde s temperamentem, vlastním lidu divadelnímu, stav české Thalie byl bouřlivě podroben kritice. Divadelní rada jako taková se jí však už nedočkala. Odstoupila těsně před ní, zřikajíc se odpovědnosti, kterou svalovala, pokud možno vrozumět, patrně na ministra. Do jaké míry právem, nelze rozpoznat někomu, kdo do jejich jednání není zasvěcen. Podle prohlášení byla naposledy svolána na den, kdy už se rozjela na dovolenou, případně za jinou práci, a potom už marně čekala.

V ý s l e d k y

Buď jak buď, kromě hospodářských hodnot, v českém dosavadním životě divadelním nebývalé velikých, prohospodařila tato umáhlená reorganizace mohutnou mravní jistinu důvěry, kterou měla. Učinila tak z důvodů nepochopitelných. Bylo nasnadě, zrušit soukromé divadelní podnikání, ujmout se skrze veřejné provozovatele divadel asi tak, jak existovala se svými zvolenými vůdčími představiteli, závodními radami a tak dále, postupně pak s přízůsobováním místním a dobovým poměrům přebudovat české divadlo na základě dalších zkušeností a hlavně rozpočtů. Čili stavět zdola nahoru. Proč se stal opak, zůstává jedním tajemstvím z mnoha. Podle mínění, rozšířeného mezi divadelníky, revoluční elán fantastických plánů vnesl do činnosti Divadelní rady nadaný a bouřlivý mladý architekt Miroslav Kouřil, spolupracovník E. F. Burianův, známý už dříve zajímavými návrhy. Jemu především se také přičítá překotný návrh a úsilí o zdekretování osnovy divadelního zákona, jenž prý měl reorganizaci právně zabezpečit. Je-li tomu tak, nelze zde zkoumat.

Lze zde však zkoumat, jak dalece divadelnictví, po těžkých (a naskrze zbytečných) otřesech jakž takž se ustálivši, vyhovělo zásadám, uvedeným ve spisku člena Divadelní rady Jana Kopeckého.

Bod první, odnětí divadel obchodním podnikatelům, dlužno pokládat celkem za zdařile provedený.

Bod druhý, dělba práce, specialisace divadel, dopadl v Praze, přibližně nastíněno, takto:

K jednomu divadlu smíšenému, s činohrou, baletem a operou, totiž k Národnímu, přibýlo ještě jedno, Divadlo 5. května. Smíšené divadlo je myslím, česká zvláštnost, jež se už v Evropě a na světě málokde najde. Ale za zdar dlužno mít, že Národnímu divadlu se dostalo Studia a to s vychovatelem tak výborným, za jakého bude Honzla považovat každý, kdo ho viděl při práci.

Divadla satiry vznikla dvě, totiž ono v Umělecké besedě a Snížkovo. K nim v nějaké podobě snad přibude třetí, totiž Werichovo, a až se vrátí, Voskocovo. Ale do slohu satirického se zabrousilo i Studio, konservatoř a vlastně také Vinohrady třebaš Pleskotovým „Lazebníkem sevillským“. Sloh ten, prokvetlý parodií, kabaretními výjevy, hudbou a tancem, vzal svůj původ nesporně od Wericha a Voskovce. „Udělalí školu“, jak se říká, nikoli ovšem rovnorodou tam, kde není osobností jejich síly, a proto zatím jen Divadlo satiry vykávalo se zaslouženými úspěchy za vtipná slovní znění a vtipná představení. Tam, kde tohoto slohu, zvláště na texty skutečných divadelních her, bylo užito jen představením, ocitlo se rázem v blízkosti operety a tomu tak bylo v konservatoři, viz Mahenova „Nasreddina“, i posléze ve Studiu Aristofanovým „Bohatstvím a na Vinohradech hravým „Lazebníkem sevillským“. Ale vedle toho k operetě v Karlíně, která se potkala s úspěchem nevalným, přistoupila opereta v Nuslích, a navíc nová opera v Divadle 5. května, druhá pražská opera, přidala se k nim nešťastnou volbou i nešťastnou úpravou a ještě nešťastnějším představením Lehárovy „Veselé vdovy?“, při čemž otazník byl v platnosti politicky, umělecky i mravní. Úhrnem tedy, připočte-li se zhudebnělá Gogolova „Ženitba“ v Novém divadle, po-

dle zásady specialisace sedm pražských divadel více méně současně hrálo v odstínech nepříliš různých slohem téměř nebo docela operetním. Ještě osudnější se však zdá, že právě tento sloh, herecky i pro obecnostvo nevyhovný a napodobitelný, podle souhlasných zpráv s rychlostí nákazy zamořil venkov, kde přes léto mimo jiné řádily různé samozvané „pracovní kolektivy“ odmítané od místního tisku s pobouřením.

Gogolovou „Ženitbou“, hranou současně na dvou pražských jevištích, a Smetanovými „Branibory“, také současnými v obou pražských operách, otázka specialisace se dostává na pole směrnic, podle nichž se dělal. (Dokončení.)

Život a instituce

Kamil Havlíček

Je opravdu nutno všechno schválit?

Citování těchto několika případů, vybraných ze záplavy stížností a bolestí, není namířeno proti žádné politické straně. Ti, kdo sledují život v podnicích od mamutích až po trpasličí provozovny, vědí, kolik nesnázi mají ti, kdo se musí zabývat těmito věcmi. Obtíže vyplývají z poměrů, zahnlídivších se v celé řadě závodních rad. Tyto instituce — obecně vzato — jsou a budou vždy potřebné. Proti jejich existenci může mít námitky jen člověk, nechápající, co se kolem něho děje.

Ale ani pro závodní rady neplatí »noli tangere«, jde-li o zájem veřejný. Třeba říci na okraj připravovaného zákona, který se má dostat na parlamentní forum již po 9. dubnu a kterým mají být schválena všechna opatření závodních rad proti bývalým zaměstnancům, toto: Tento zákon, chystaný po řadu měsíců, který by měl přímo nesmírnou cenu ke konci června 1945, je z větší části jen přiléváním oleje do dohasínajícího ohně. Nechci se ani zmiňovati o tom, že dovoluje zrušiti právoplatné již rozsudky, že omezuje výši nároků, kterou jsou nebo budou po právu, etc.

Je-li však již nutno, aby byl vydán (tak dlouho byl závodním radám slibován), je přímo kategorickým požadavkem opravdového práva, aby sněmovna (příslušný výbor) znovu jej podrobila prohlídce. Důkladně. Bezohledně směrem dolů i směrem nahoru. Takový zákon se nesmí stát jen volebním sloganem, agitačním heslem.

Posuzovati fakta: Prakticky: Zavolati si ještě, dokud je čas, v ústředních sekretariátech stran, v ÚRO, v KOR referenty, korreferenty a zeptati se jich, jaké oni mají zkušenosti, co si myslí oni, kteří vidí a slyší mnohem více než ti, kteří mají o zákoně rozhodovati.

Poslanci uslyší od nich, že byly a jsou skvělé závodní rady, kde není sporů. Závodní rady, složené z lidí, kterým nelezly oči z důlků ani v době protektorátu, ani po revoluci. Také jim bude referováno o podnicích, kde, abych citoval Ferd. Peroutku, »byli na schůzi vypuštěni lidé jako býk se zapáleným věchem na ocase«. Ti potom udělali ze závodní rady tribunál, o němž se těžko hovoří a ještě hůře píše. Kde člověk se stal člověku vlkem. Kde se s posměškem ukazovala moc, kde se zapíralo, hlaho, překrucovalo záměrně a nestoudně, kde nejvíce křičeli ti, kteří, kdyby měli v těle stud, byli by zticha. Kde docházelo k násilí duševnímu i tělesnému, kde byli lidé bítí, honěni po dvorech atd. A ani se jim (dodnes) neřeklo, kdo je obviňuje a z čeho.

K tomu ke všemu ať se přihlédne, neboť jaký je zákon, zákonodárství vůbec, takový je stát. Dnes jde o služební poměry. Zítřka po opuštění právních zásad, může jíti o daně, nájemné smlouvy, o manželské právo...

Uvádím několik případů, vybraných namátkou. Tak, jak se objevují v aktovkách poslanců, redaktorů.

Podplukovník čs. armády, přidělený za první republiky velkému pražskému záводу, na kterém byl zájem státu. V září 1938 dostal pokyn od pana presidenta republiky a ministerského předsedy, aby dělnictvo přemluvil, aby nerušilo pouličními demonstracemi jednání presidenta s Němci, aby se tito nemohli vymlouvat na úmyslné podněcování. Toto se mu podařilo. Po příchodu Němců byl okamžitě odstraněn, zanedlouho zatčen a uvězněn. Po delší době propuštěn a nasazen do venkovského podniku, kde byl hlídán německými důstojníky, takže se nemohl z továrny vůbec vzdálit. Dne 5. května 1945 dostal rozkaz MNO, aby nastoupil zpět do bývalého podniku. Byl okamžitě přijat a hned se mu podařilo opatřit závodu půjčku mnoha milionů korun, kterých bylo použito k výplatě mezd a k nákupu materiálu. Po čtyřech týdnech dostal od téže závodní rady, která ho přijímala, dopis, kde se mu oznamuje, že pro pánovité a nedemokratické jednání v roce 1938 se zbavuje místa vrchního ředitele a musí z továrny odejít.

Veškeré vyjednávání s podnikem, jakož i s jinými institucemi, majícími v podniku vliv, nemělo praktické ceny. Továrna ztratila vysoce kvalifikovaného odborníka.

Štábní kapitán čs. armády byl v době nesvobody přidělen jednomu z protektorátních ministerstev, které ho pověřilo výkonem účetní služby v jednom z nejznámějších pražských podniků. 12. června m. r. byl zajištěn a 14. července propuštěn. Závodní rada mu tvrdila, že stížností proti němu nepodala a že naprosto neměla zájem na jeho zajištění. Žádal tedy o vydání potvrzení o chování po dobu okupace. Toto mu nebylo vydáno a naopak byla na něho podána žaloba k lidovému soudu. Veřejný žalobce u mimořádného lidového soudu zastavil trestní řízení, jelikož neshledal důvodů k stíhání ve smyslu dekretu presidenta republiky. Po dobu okupace opatroval zaměstnancům maso, a to ve velkém množství, uhlí, koks a dříví, zeleninu, několik vagonů ovoce atd. V době revoluce byl velitelem bojové skupiny na jednom úseku, kde byla situace po stránce bojové velmi svízelná.

Do dnešního dne jeho případ není vyřízen.

Technický ředitel a prokurista velkého moravského podniku. Po okupaci Němci okamžitě sesazen, policejně vypovězen z města a přeložen k sesterskému podniku do Prahy, kde byl zanedlouho propuštěn vůbec. V roce 1939 vzat do vazby gestapem a odvezen do Ratiboře. Po osvobození republiky byly vzneseny námitky proti jeho návratu a dokonce přičiněním několika jedinců byla znemožněna jeho volba za ústředního ředitele a později za náměstka ředitele znárodněného průmyslu určitého odvětví.

Ačkoliv je dokonalým odborníkem, v oboru dosud nepracuje a žije s tím, že jezdí jako nákupčí po cizině a pracuje pro firmu zcela jiného oboru.

Z továrny byl vyhozen ředitel, který v době nesvobody pracoval v podzemí způsobem více než odvážným. Toto mu dosvědčili doc. dr. Krajina, dr. Jaroslav Drábek, pí J. Drábková, pí A. Dohalská, dr. Kozák, vyslanec Zdeněk Němeček, Rudolf Jilovský, jiní a jiní.

Do továrny se nemůže vrátit.

Major čs. armády, ředitel jedné z menších pražských továren. V podniku se po celou dobu pracovalo pouze 48

hodin a do konce války se tomuto řediteli podařilo, že v závodě nebyl dosazen »Werkschutz«. Proti výslovnému zakazu byli do závodu přijímáni propuštění legionáři a osoby propuštěné z vězení. V podniku se sabotovalo a sabotáž se kryla jeho pracovními příkazy. Na papíře se vykazovala enormní práce, ale polovina pracovního výkonu připadala na civilní výrobu. Když byla očekávána kontrola »Rüstungskommando«, civilní zboží bylo nutno ukliditi a předstírala se práce na vnucených vojenských zakázkách. Uhlí a dříví opatřoval zaměstnancům na vagony a z firemních prostředků platil zaměstnancům školné do kursů, kde se učili anglicky a rusky.

Propuštěn jako nespolehlivý.

Ředitel známé zahraniční firmy, mající v Praze po několik desítek let filiálku.

Okamžitě propuštěn, aniž mu byly sděleny důvody.

Po dobu čtyř let podporoval rodinu jednoho z internovaných zaměstnanců. Nebytí jeho podpory, tato rodina by byla v nesmírných nesnázích. Ačkoliv to bylo přísně zakázáno, riskoval svoji osobní svobodu, neboť manželce internovaného vyplácel po celou dobu plat. Když se při jednání se závodní radou dovolával této skutečnosti, odpověděl mu vrátivší se vězeň touto větou: »To s tím nemá nic společného, to sem nezatahujte, to jste dělal stejně jen ve svůj prospěch.« V závěru mu ještě bylo vytknuto, že nemá kvalifikaci, že není schopen vésti podnik. Vyhozený pracoval po několik let v několika státech u téže firmy a v Praze firmu založil a vedl pouze 20 let.

Přednosta velké sociální instituce jednoho z největších mimopražských podniků. Propuštěn proto, že podle tehdejšího nařízení presidia ministerské rady a ve smyslu oběžníku svazu těchto institucí nařídil zaměstnancům, aby křestní česká jména psali německy. V tomto případě jde o podnik, který za Rakouska byl známý svojí germanizační politikou, za první republiky se tam více než hojně mluvilo německy a co se tam dalo v době 1938—1945, musí býti každému jasné.

Jde o člověka starého a tak speciálního zaměstnance, že je vyloučeno, aby mohl býti někde jinde zaměstnán.

Dělník, odborník, s mimořádnou kvalifikací.

Propuštěn, poněvadž jeho žena je Němka. Kdykoliv najde nové zaměstnání, závodní rada bývalého jeho podniku protestuje, takže tento dělník do dnešního dne nepracuje. Dlužno ještě podotknouti, že žena tohoto postiženého nebyla členkou NSDAP a na potravinových záznamech byla označena jako Češka.

Vysoký státní úředník. Po řadě měsíců a nespádném vyjednávání se závodní radou určitého státního podniku vrácen zpět do zaměstnání. Jeho vina byla ta, že v roce 1925—1935 stýkal se s Němci. Zde dlužno podotknouti, že pracovním místem tohoto úředníka bylo zněmčené území, kde Češi téměř nebyli a kde, ať člověk chtěl nebo nechtěl, musil s Němci žít. Tito také byli kupci artiklu, jehož výrobu měl jmenovaný na starosti. Okolnost, že se mají zkoumati pouze případy od doby 1938 až 1945, nevdala závodní radě, ačkoliv byla výslovně na ni upozorněna.

A nyní na konec trochu úsměvu:

Byl obžalován doktor práv, že byl asociální vůči českým dětem. Na jeho otázku, v čem spočívala jeho asociálnost a dokonce proti českým dětem, odpověděl mu

předseda vyšetřující komise, že chová fenu loveckého psa, která měla štěňata, a že tyto pejsky krmil mlékem. Když obžalovaný pokrčil v úžasu rameny, bylo mu řečeno, že mléko měl raději dáti dětem.

Na stůl předsedy vyšetřující komise se dostala žaloba, která vinila ředitele z okázalého sympatisování s nacismem. Při jednání bylo obžalovanému sděleno, že tuto sympatii projevoval nošením kravaty v říšskoněmeckých barvách. Jelikož předseda této vyšetřující komise měl smysl pro rozměry, nařídil obžalovanému, aby tuto kravatu předložil komisi jako věc doličnou. Stalo se tak, a na předsedově stolku ležel malý, ušmudlaný motýlek, kdysi černý, mající uprostřed úzký červený proužek.

Jiný zaměstnanec musil v potu tváře dokazovat, jaký je rozdíl mezi sportovní punčochou barvy »krém« a bílou punčochou ordnerů.

do ba a lidé

Míla Pachnerová:

Stránka z černé knihy

Je to kniha, kterou nevydala žádná vláda po způsobu bílých, žlutých i modrých knih dokladů, nebyla vůbec nikdy napsána, a přece ji umíme nazpaměť my všichni, jejichž osudy obsahuje. Zločiny, které Němci páchali na židech celé Evropy, jsou z těch, o nichž všichni víte jen to, co už opravdu volalo do nebe: víte, že byli hnáni staří i choří, matky i děti do plynových komor, že byli spalováni za živa, že na nich, jako na mnohých ostatních věznicích, byly konány nejdopornější pokusy. Avšak nevíte, co předcházelo.

Tajné rozkazy

Dodnes nepochopím, proč Němci svoje chování vůči Židům mimo koncentrační tábory ověřili vždycky rouškou nejpřísnějšího tajemství i v době, kdy se přece, podle vlastního a snad i podle obecného usudku, nemusili ničeho a nikoho bát. Kdo sledoval jejich počínání v tomto směru od samého počátku, zjistil, jak bedlivě se snažili, aby každé jejich nařízení bylo ve zdánlivém souhlase s jejich zdánlivě právními předpisy, a kde toho ani jejich pokroucený způsob myšlení a jejich úchylná morálka nemohly dosáhnout, tam svoje příkazy udíleli tajně. O naprosto tajně musely také být vykonávány.

Jako nadháněcí a pochopů užívali s oblibou vlastních svých obětí. Tak z bývalé židovské obce učinili pohružkami a stále stupňovaným terorem četny špehů a poháněcí, kteří jim musili odvádět stále větší a větší živý »desátek« pro koncentrační jatka, aby nakonec sami následovali v poslední »garnituře«. Neboť svědků se Němci zbavovali už ze zásady, a proto se zachvěl každý, na kom na čas spočinula jejich zdánlivá úřední přízeň. Tato přízeň vypadala často svůdně pro vyhladovělé, bezprávné ubožáky, kteří se až dosud třásli o život svých nejbližších. Jaký div, že slabá povaha neodolala! Ostatně nebylo volby. Kdyby se byl někdo toho odvážil — ale neznám podobný případ — byl by se asi nedočkal příštího svítání. Také přijmout na oko, a potom sabotovat, nebylo možno. Koho si vyhledli, byl prostě jejich!

A jako hned při svém vpádu do naší vlasti opatřili se gestapáci krycími jmény, jejich znalost teď spravedlivým mstitelům nijak nepomůže, tak také záhy si uvědomili — na štěstí ne vždy a ne všude — že litera scripta manet, čili, co je psáno, že by mohlo svým časem svědčit proti nim. Nejbestiálnější příkazy a rozkazy, zejména pokud běželo o židy, dávali proto toliko ústně a jaksi z pozadí, takže postiženým je tlumočila ona ži-

dovská obec. Jen se divím, že na svých blanketech směla mít ustálenou formulku »z příkazu nadřízeného úřadu«. Kdo je onen »nadřízený úřad«, nebylo nikde řečeno.

První etapa, na jejímž konci bylo ono Němci otevřeně hlášané úplné vyhlazení židů, spočívala v okrádání a olupování, jehož soustavnost můžeme výjimečně skutečně nazvat přímo vědeckou. S ní souběžně zavedli naprosté omezení osobní svobody, jejíž pravý účel se projevil teprve později. Zprvu to vypadalo jen jako bezhlavé, nedomyšlené týrání bezbranných obětí, ale když se potom vyhlazovací boj nacistů zvrhl v pustou honičku po bytech a v ulicích, mezi klidnými spoluobčany, z nichž většina o tom možná podnes nemá ani potuchy, ukázalo se, že »Němec ví, co činí«, jak zní domyšlivé prusácké přísloví: po 8. hodině večer musili svou oběť nalézt doma v bytě, jinak odvedli a popravili všechny ostatní členy rodiny. To byl pravý účel původně nesmyslného příkazu, jednoho z mnohých, ale ve svých důsledcích jednoho z nejpromyšlenějších.

Kdo je žid

Potíž spočívala již ve zjištění, kdo vlastně je žid a kdo ne, a »nadřízený úřad« o tom musel nakonec vydat poučení ve sbírce zákonů a nařízení. Tím nadělal ovšem šmahem spousty židů z lidí, kteří s židovstvím neměli už nic nebo takřka nic společného, a na to by neměli zapomínat všichni, kdo zjišťují, jakými všemi způsoby se snažili okupanti snížit počet domácího obyvatelstva ve svém protektorátě: co přibýlo na počtu židů, samočinně ubýlo mezi Čechy a Moravany, a tak škrtnutím pera byl český národ zase o pár tisíc duší chudší. Židem byl mezi jiným i člověk, který třeba jen přechodnou, sebekratší dobu, byl zapsán v židovské matrice. Kdyby dejme tomu rodiče byli přihlásili novorozené do židovské matriky a třeba ještě týž den změnili názor a dítě dali vyškrtnout a pokřtít, stačila tato okolnost k tomu, aby takový jedinec sdílel s ostatními občany židovského vyznání všechny útrapy pronásledování, deportace a nakonec smrt v plynové komoře. Je znám případ odněkud z východních Čech, kde rodiče, z nichž jeden byl žid a druhý přináležel některému z křesťanských vyznání, dali svoje děti, dvojčata, zapsat každé do jiného náboženství. To, které bylo zapsáno v židovské matrice, zahynulo s tisíci ostatních obětí někde v Polsku, druhé, pokřtěné, přečkalo válku a žije podnes. Čím více židů si Němci nadělali, tím větší možnosti se skýtaly jejich loupežnickým choutkám: šatstvo, kožišiny, šperky, umělecké předměty, nemluvě ovšem o úsporách v peněžních ústavech a o majetku nemovitém, to všecko padlo Němcům v plen a jen nepatrný zlomek se podařilo poschovávat a tím zachránit. Nezapomeňte, že za takovou přátelskou ochotu, jakou bylo třeba jen uschování prstýnku, hrozila úslužnému spoluobčanu smrt.

Žid a pes

Lze-li pochopit, že Němci se takto chtěli obohatit, jako činili všude, kam jejich vojácká bota vkročila, co říci o tom, že jednoho dne »nadřízený úřad« vydal rozkaz k okamžitému odvedení všeho drobného domácího zvířectva z domácnosti, kde i jen jediný člen rodiny byl, podle jimi vydaných směrnic, židem. Takovým domácnostem sebrali Němci kanárky a čížky i s klecemi, ovšem že i drahocennější papoušky a andulky, zejména pak ale kočky a čistokrevné psy. Kdo z vás má rád zvířata a oblíbil si psíka, ví, že takové zvíře, třeba už později staré, neforemné a churavé, přiroste člověku k srdci. Tím více na něm lpěli ti pronásledovaní, kteří hned od počátku německého vpádu nesměli vkročit do kavárny, biografu ani divadla, nesměli číst noviny, telefonovat, pohovořit se sousedem, sníst jablko nebo kousek drůbeže, jejichž dětem byl odpírán i ten ubohý příděl ze-

leniny nebo špatných cukrovinek, nebo vzácná pochoutka: ryba. Tito lidé, bĕdující a nařikající mnohem víc, než když Němcům odevzdávali svoje šperky a kožišiny, odvádĕli nyní do určené ohrady své ratlíky, buldočky, vlčáky a pekiňany a vraceli se zdrceni se svým potupným znamením na kabátĕ, teprve nyní opravdu ochuzeni a zbaveni poslední radosti. Pravda, němečtí důstojníci a jejich ženy byli milovníky vzácných psů a za války jim je odbornĕ obchody nemohly dodat: dovoz ustal a domácí chov poklesl. Od čeho tu byli židĕ?

Samozřejmě, i toto nařizení se v zoufalství obcházelo: ukázalo se, že pes vlastně patří hodné paní správcovĕ v domĕ anebo oddané starĕ věrnĕ služebnĕ nebo přátelům. Ale mějte psa, k němuž se nesmíte vlastně ani přihlásit, ani ho kradmo vlídnĕ pohladit! A pak, k takovĕmu dobromyslnĕmu úskoku nemĕly často obĕ strany dost odvahy.

Za ohryzek z jablka

Nakonec Němci vzali židům všecko, co vĕbec stálo za zmínku, i zbyl tu tento vyřazený, neužitečný lidský materiál, nyní jako kořist sama o sobĕ, kořist, kterou bylo zajímavĕjší honit, mučit, deptat po částech, nežli ji rovnou jedné bartolomějské noci — tak jsme to ostatně původně očekávali — svezť někam do ohrady a postřítet z kulometů. Ale to by nebývalo bylo legální, nebylo by to odpovídalo předpisům, cítili Němci. Zato odpovídalo zákonu, byl-li človĕk uvĕznĕn a třebaš i popraven — válka je válka — za to, že se protivil předpisům. Ukázalo se, že nenapravitelní židĕ se jim protivili napoprád.

V kabelce židovské dělnice, která odcházela z továrny, byl nalezen potravinový lístek bez označení »Jude«, lístek, tak řečený »arijský«. Kde ho vzala, ničemnice? Že patří jejimu manželovi nebo dítěti? Nevadí, ona nemá právo nosit takový lístek u sebe... K vysvětlení, že cestou z práce chce rodinnĕ nakoupit, což bez listku možné nebylo, si už každá radĕji nechala pro sebe. Nač se nechat políčkovat a vláčet už hned po ulici, stačilo, že k tomu dojde brzy poté, při výslechu. Jindy tam měla ohryzek z jablka. Stručně: »Sie kommen mit!« »Půjĕte se mnou!« bývala v tom případě poslední více ménĕ zdvořilá věta a jistĕ poslední vykání, které ubožačka uslyšela.

Stalo se ovšem, že příslušník kasty vydĕděnců skutečně podle lidským slabostem a vášním, a že u něho byl nalezen špaček z cigarety, nebo — ó hrůzo! — dokonce cigareta celá. Kdyby nemĕlo všecko postupovat onou přísnĕ zákonitou cestou, gestapák Müller by ho byl nejradĕji odstřelil na místě. Ale o kolik zábavy by tím připravil sebe i své druhy!

Gestapák Müller

prožíval štvance na židy jako sportovní vyřazení. Cíhal ve stínu průjezdu, příkrčen ke stĕně domu, se svou jizvami zbrázdĕnou tváří a naleštěnými holínkami, a vrhal se na obĕť jako jestřáb. Kdyby byl dovedl, byl by se na ni snesl s výšky. Od osoby, která se mu zdála podezřelou, požadoval nejprve legitimaci, a jakmile spatřil usvědčující písmeno »J«, aniž majitel byl podle příkazu označen žlutou hvĕzdou na levĕ stranĕ prsou, byla kořist jeho. Když bylo všecko v pořádku, mohl prohledat ještě aktovku nebo kabelku, však se něco najĕ, třebaš jen výtisk vĕcerejších novin — židĕ nesměli číst noviny — anebo kousek uzeminy na přesnídávku — na židovských potravinových lístcích maso nebylo. A když i tento pokus selhal, mohl započít přísný výslech: Kam jdeš? — Na stanici tramvaje! — Ukázalo se, že oprávnĕní k jízdĕ do práce je v pořádku. — Kde bydlíš? — Aha! Tady je to... bydlíš tam a tam a namísto k tramvaji, která tam jede nejkratší cestou, míříš k jiné, jež dělá okliku. Obĕť se chytila do sítě: buď skutečně chtěla vy-

užit povolení k jízdĕ k nějakĕ vedlejší cestĕ, snad se chtěla zastavit u přátel anebo něco nakoupit, anebo prostĕ nepřemýšlela v tu chvíli, že cesta oklikou ji může stát život. Jindy zase bylo za 5 minut osm, avšak gestapák Müller prohlásil, že je osm hodin a půl minuty a zatkl vinníka před vchodem do domu. Ještě jindy vpadl přímo do bytu, bylo po osmĕ večer a hledaný byl na návštěvĕ u sousedů, na tĕže chodbĕ. To byl hrubý přečin, a Müller odvádĕl vítĕzoslavnĕ pachatele, neopominuv předtím celĕ rodinnĕ, i když židovskou nebyla, zabavit kdejaký cenný předmĕt a zejména potravinové listky.

Smíšená manželství

Vĕtšiny židů používali nacistĕ jako pracovních otroků. Protože styk s ostatním obyvatelstvem byl prakticky znemožněn, netušila na příklad vĕtšina Pražanů, že řadu měsíců bylo bývalĕ sportovní hřištĕ u olšanských hřbitovů robotárnou pro tisíce jejich spoluobčanů z Prahy i z venkova. Od časnĕho rána do pozdního večera zde ženy (ale i mnoho mužů), loupaly slídovĕ destičky pro účely elektrotechnické, nejspíše ale pro zbranĕ »V«, jiné je třídily, vážily a odnášely do skladíšť. Ani nemoc, ani mateřství nechránily tyto otrokyně od nucenĕ práce, zatím co jejich muži, z trestu za manželství s židovkou, tĕže pracovali v hornoslezských nebo středonĕmeckých koncentračních táborech. Tyto pracovnice nebo jejich mužští spolutrpitelĕ, byli totiž židovské polovice tak řečených smíšených manželství, neboť koncem roku 1943 a později byly čistĕ židovské domácnosti už zlikvidovány a pokud živořily, tedy už jen v koncentračních táborech.

V promyšlenĕm vyhlazovacím plánu Hitlerovĕ byla totiž nepřijemná mezera: z ohledu na několik vynikajících lidí, politiků, vědců i vojáků v říši, jejichž manželky byly buď čistokrevnĕ židovky, nebo se jimi na základĕ ostrých protizidovských nařizení rázem a přes noc staly, přislíbila tehdejší »nejvyšší místa« ochranu takovým židům, pokud jejich smíšenĕ manželství trvá. Teď mu jich tu zbývalo pár tisíc, válka dávno ještě neskončila, zato vyhlazovací program se zvolnoval a zdržoval, klopýtaje o tyto tisíce »chránĕných« podlidi. Jak postupovat, aby zdání legality neutrpĕlo? Nač by nepřišel vynalézavý germánský duch! Ani řeči o nějakĕm pronásledování. Slibili jsme jednou, že se těmto jedincům nic nestane a také se jim nestane. Předĕším nebudou deportováni, nýbrž jen »pracovně nasazení«. Je také pouze čirá náhoda, že vlak s těmito »pracovně nasazenými« (kterĕ, na rozdíl od obvyklých pracovních transportů, dostaly přímý příkaz, aby s sebou vzaly své kojenĕ i odrostlejší děti, pokud byly podle smĕrníc dětmi židovskými — a to i tehdy, když odjíždĕjící rodič byl otec a nikoliv matka) jede do Terezína. Však sami uvidí, že tam nebudou »ghettoisováni« (krásný termín pro Trávníčkova pravidla) jako ostatní »obyčejní« židĕ (ghettoisováni spočívalo v příslušném razítku do občanskĕ legitimace) a vĕbec...

Samozřejmě, že to všecko byla lež. Příchozí byli stejně okradeni o všechnĕ majetek i šatstvo, jako transporty předĕšle, a plynovĕ komory, které se tam chystaly s napřĕd určeným datem »zasvěcení« na 7. kvĕtna 1945, byly určeny jim stejně, jako druhým.

Takĕ manželovĕ a manželky, kteří zbyli doma, byli jen pracovně nasazení, aniž slůvkem byla naznačena souvislost s protizidovskými opatřeními.

Byla to patrnĕ jen náhoda, že v prvních dnech října 1944 dostali všichni manželovĕ židovských žen stručnou výzvu z velitelství protektorátní neuniformované policie. Jak se pak ukázalo, vypůjčil si k tomu cíli t. zv. Sonderdienst bez dovolení razítka tohoto úřadu, a český policejní úředník musil také »pozvánky« osobně roznášĕt a dát si je v každĕ domácnosti potvrdit. Šlo o pracovní nasazení, bez lékařských prohlídek, staří, mladí, tĕměř

ještě děti, churaví či zaměstnanci válečného průmyslu, tentokrát neznali Němci výjimek. Lékaři musili tak přes noc opustit své nemocné, advokáti své klienty, profesori své žáky... Pravda, většina z nich byla již dávno zbavena práva vykonávat své zaměstnání, státní úředníci byli dávno dáni do pense, lékaři nesměli už po léta léčit na fondy a pokladny. Když některý neodolal nátlaku a dal se rozvést, odsoudil tím ovšem židovského partnera k mukám koncentračního tábora.

Zdalo se, že by bylo možné dosáhnout nějaké výjimky tam, kde odchodem jednotlivce by byl ohrožen hmotný nebo mravní zájem mnoha lidí, jako na př. u advokátů. Tehdejší prezident komory dr. Kopecký odkládal přes zoufalé urgency členů komory, většinou starších otců rodin, slibovanou intervencí, odjel anebo dal o sobě oznámit, že je nepřítomen, až již bylo ke každému kroku pozdě.

Nakonec bylo jedné říjnové noci naloženo 500 mužů na dejvickém nádraží a pod vojenským dozorem odvezeno do neznáma. Před tím byli po tři dny drženi v přísném odločení od světa v jízdně na Pohořelci, a při této příležitosti došlo k prvním tichým demonstracím veřejnosti proti nacistickému útlaku. Kdyby byli Němci lepšími pozorovateli drobného denního dění, už tehdy by musili poznat, že tento národ s nimi nikdy nešel a nepůjde. Tentokrát po prvé začalo v lidech vrít: to už nebyli židé, škůdci národa, prý právě tak českého, jako německého, jak lidem vtloukali do hlavy Němci a Arij-s k ý b o j, ne, nyní to byli lidé »naši«. Ano, žel, takhle se rozlišovalo, ale nešť, i to bylo k dobrému: byli to naši bratři, naši synové, tátové těch roztomilých vnoučat, manžel té hodné snachy, která, chuděra, už tolik vytrpěla, které vyvraždili Němci celou rodinu, aby nakonec zůstala sama, chráněna už právě jen sňatkem s naším Toníkem nebo Pepou...

A tak začaly putovat zprvu malé hloučky k Pohořelci, aby se pokusily navázat nějaké spojení s oním Toníkem nebo Pepou... Když se nepodařilo, pokusili se jednotlivci podstrčit psaníčko některému »vězni«, který zámeřně lelkoval před vraty jízdní, až i to Němci zapověděli. Než však na to přišli, vzniklo mnoho složitých způsobů, jak spojit vnější svět s vězením tam uvnitř. Především se vyhazovaly balíčky z jedoucí elektriky, když jinak nebylo možno vrátum jízdní se přiblížit. Elektrikáři pochopili mžikem, a od té chvíle jezdila pověstná hlemýždí pražská tramvaj v tomto úseku trati doslova co noha nohu mine, dvouleté děcko by ji bylo do kroku stačilo.

Abyste nešvar byl zamezen, nastoupil před touto stanicí na každý konec vozu jeden strážník a hlídal. Zpravidla hlídal tak slušně, že to celkem »letecké pošty« nevadilo. Jest v černých dopisech zaznamenáno, že touto, brzy již ne neobvyklou cestou, dosáhla cíle na příklad i láhev horké kávy. Jakým zázrakem se stalo, že se neroztříštila o chodník, věděl jistě jen strážný andělíček internovaných.

Ale ještě větší sensaci vzbudila láhev horké kávy, která došla — poštou. Lidé totiž začali nakonec nosit balíčky na blízký poštovní úřad do býv. Alexandrovy koleje, a tam pohotově zavedli doručování na běžícím pásu, t. j. listonoši bez ohledu na předepsané doručovací hodiny, roznášeli od rána do večera, ustavičně. Přišla německá revise, i ukázalo se, že ta sta balíčků jsou samá rekamanda a že okamžitě doručování, i když toho byly vždycky celé koše najednou, je přesně podle předpisů. Stojí za zaznamenání, že ředitele této pošty, který tehdy v skutečně vlastenecké službě svým spoluobčanům nasažoval možná život, ale jistě svou úřednickou kariéru, tuto kariéru a bezmála život nezmařili Němci, mající tu i tam svou proslulou úctu k »voršriftům«, nýbrž teprve porevoluční závodní rada, která z tohoto ředitele — udělala kolaboranta. I kdybych o řediteli Šmolíkovi nevěděla nic víc (ale náhodou vím pěkného víc!), než to, co udělal pro

pět set ubožáků, věznených o hladu v jízdně v říjnu 1944, stačilo by to, aby mu byly odpuštěny všechny hříchy minulé i budoucí. Ale kolaborantem, to snad vidíte sami, rozhodně nebyl! Vždyť mu také »chlapič« poslali z koncentráku pozdravy a všem obětavým pošťákům z tohoto úřadu svůj vřelý dík.

Tak se Němci suchou cestou a jedním rázem zbavili nepohodlných smíšených manželství: muži v pracovních táborech, ženy v terezínském ghettu, a děti, pokud nebyly jako židovské deportovány nebo jako »míšenci« nad 14 let věku odvezeni s transportem z jízdní nebo s předešlým, který už dávno pracoval na trati u Benešova, ponechány bez dozoru u sousedů a přátel, bez prostředků a bez možnosti styku s rodiči, naopak se strašným závazkem, na němž závisel život rodičů: posílat jim balíčky, co nejvíce balíčků s co nejhodnotnějším obsahem potravin. Útlé, bledé holčičky bály neumělými prstíky tyto milodary vlastním tátům a mámám, a každý uzlíček motouzu skrápěly tichými slzami. Vytáhli, podvyživení chlapič donášeli tyto balíčky na poštu nebo na dráhu, pěšky, aby ušetřili za tramvaj, a pak zase pospíchali, často hladovi a bídně oblečení, k učení nebo do práce. Nejistota o zítřku, časté nálety, naprostý nedostatek rodinného života, mateřské lásky a otcovské péče, učily tyto děti už v útlém věku trochu jinému nazírání na život a na lidi kolem, než je údělem a právem spokojeného dětství. Avšak je také šťastnou výsadou dětství, že jeho rány, jak tělesné, tak duševní, se snáze a rychleji hojí, než ony, které osud zasadil nám dospělým. V tom je veliká útěcha pro otce i matky, kteří se po revoluci navrátili ze zajetí babylonského.

Zapomněla jsem a nechtěla bych si ani pamatovat konečnou cifru, která mluví o počtu obětí protizidovského běsnění. Je příliš obłudné, představovat si to všecko ještě v číslicích. Tato stránka z černé knihy postrádá statistických dokladů, chce jen přispět k tomu, aby ti, kdo kousek po kousku trpělivě skládají mosaikový obraz německého provinění, nezapomněli i na takové drobné, roztroušené a pohozené kamínky...

otázky a odpovědi

Tři místo jednoho - a co z toho

Článek, o který se vede tato debata, vyšel ve »Svobodných novinách«. Jeho obsahem byl odhad, že komunisté vyjdou jako první nebo druhá strana.

I.

Vážený pane,

píši Vám proto, že je nám všem, lidem dobré vůle, z Vašeho nedělního článku úzko.

Píšete, že ať volby dopadnou jakkoliv, nic se u nás nezmění a nic už nezvrátí nynější režim. To znamená, že tedy jsme opravdu pod čísi kontrolou a marné zapírání, že se nebude do našich vnitřních věcí nikdo vměšovat. Jinak bychom si mohli všechno zaříditi tak, jak to vylédek voleb ukáže, proč se tedy bát. Jestliže Vy to vyslovujete, že nebudeme moci, pak je s námi zle. Vidíte, že není moci, která by přinutila ty, kteří křivdili, aby křivdu napravili. Váš článek to nepřímou doznává a z Vašeho článku je nám všem úzko.

Buďte zdrav.

II.

Pane Peroutko!

To jste mi pěkný Havlíček, když skutečným demokratům podkopáváte půdu pod nohama a šíříte defatismus. Zda jste si uvědomil, že opakujete komunistická volební hesla? Oni totiž — tak jako Vy — říkají, že budou nejsilnější stranou a vynucují si takto vstup demokratických lidí do KSČ. A tuto stranu ráždu nám tedy doporučuje pan Peroutka.

Často vytýkáme Němcům, a hlavně stranám v Německu, že se nepostavili dost m. a ostatním stranám v Hitlerově diktatuře, kterou smadnili. takže za svou dedukujeme, že jsou všichni Němci vinní. Ti jedni za svou aktivitu, ti ostatní za svou pasivitu. Neboť i pasivita

může být trestuhodná. A to nám doporučuje pan Peroutka, fka: Lidičky, dejte se sežrat.

Pane Peroutko, nedovedete-li psát jinak, pište raději o fialkách, konvalinkách, o jaru a básničkách a o takových věcech. Nepomáhejte páté koloně.

• • •

III.

Velectěný pane redaktore!

Není mi pochopitelné, že existují dva Peroutkové téhož křestního jména, z nichž jeden píše někdy tak odvážně a ten druhý zapadá zcela do rámce tří nekomunistických politických stran, jichž společnou vlastností je zbabělost vůči straně čtvrté. Zajímá mne také, že list »vydávaný sdružením kulturních organizací« přináší z téhož pera články plné devotnosti před stranou komunistickou, u které hledat kulturu je práce ilusorní. Dále proč zaměňuje p. Peroutka II. pojmy socialisace a komunismus a míchá je tak, jako by to bylo totéž?

Z čeho soudí p. Peroutka II., že dnešní stav se nesmí změnit, ač jistě vidí, že nynější úprava, t. j. tak zvané znárodnění průmyslu, bank atd., povede nutně k bankrotu státu, ježto vše to, co svými výnosy vydržovalo státní aparát, stává se pasivním a to zcela logicky, ježto na prosperitě jakéhokoliv závodu má zájem majitel a nikdy kolektiv fixně placený a pouze sobeckými pudy vedený. Celé dnešní hospodářství vraždí každou soukromou podnikavost.

Mluvím-li o národu, nemám na mysli ovšem komunisty, kteří sice česky mluví, ale k národu nic necítí. Leda by někdo věřil, že lidé z tohoto tábora mají vůbec nějaký poměr k Jiráskovi, Nerudovi, Březinovi aneb k Smetanovi a Dvořákovi. Stačí podívat se do divadla na představení pro ÚRO a pozorovat vztahy obecnstva k jevišti.

Přijměte, prosím, tato slova psaná bona fide. Nejsem ani tvárníkem, ani kapitalistou, jsem pouze majitelem jakýchsi životních zkušeností, nastřádaných pilným pozorováním. Denně se u mne vystřídá 30—45 pacientů, každý něco ví a něco poví a s hrůzou poslouchám o těch křivdách, které se děly a dosud dějí, a to těm nejlepším lidem, kteří vlastní pílí, vlastní podnikavostí stvořili závody, které vynášely jim, ale i dělnictvu a státu nosily vítané devisy. A do nekonečna mohli bych psáli tyto kapitoly, z nichž bolí srdce, to srdce, jemuž Alois Jirásek byl učitelem a které bolí i to, že Váš list také se pokouje před směrem, jehož životní hnací silou je pouze nenávist a hlavně závist.

Trvám Vám oddaný

• • •

IV.

Vážený pánové,

řada vojáků stála v zákopech a dívala se k lesu, odkud měl vyrazit nepřítel. Zprávy výzvědného oddělení byly dobré: nepohybuje se proti nám více než jeden pluk; utlučeme je čepicemi. Mezi vojáky byl jeden který měl dalekohled a díval se jím. Pojednou řekl: jdou proti nám tři pluky. Tu do vojáků přišla třesavka, ačkoliv jich byly také aspoň tři pluky, a oni řekli: je to defaitista, ale jestli je jich opravdu tolik, nedá se nic dělat a přidáme se raději k nim, aby jich bylo ještě víc; je po boji.

Ale o tom později. Nejdříve promluvíme o té metafoře: komunista — toť nepřítel. Jistě jsou lidé, kteří pro celé založení své bytosti, snad i pro průběh svého osudu, pro své vlastní třídní zájmy, nemohou v komunistech vidět nic jiného než nepřítele, jednou provždy. Ne normálního politického odpůrce, ale právě — nepřítele. Není pochyby, že to nemůže být celkové stanovisko československé politiky. Kdyby komunisté opravdu byli nepřáteli českého a slovenského národa, československého státu, československých lidí, pak — přijměte toto poučení — bychom na tom byli skoro neopravitelně špatně, neboť, běda, velká část národa by byla nepřitelem národa, dítě by bilo matku. Pak by celá naše politika spočívala na falešných základech, poněvadž jsme nepřítele vpustili do vlády, vydali mu vlivné posice. Pak by nás komunisté strhli do zkázy, poněvadž politická situace, vnitřní i vnější, jest taková, že nemohou být zbaveni vlivu. Avšak může být život k nám tak nemilosrdný? Szad právě takový názor, který nedovede v komunistech vidět než nepřítele

tak demonické, tak neúprosné, tak zbloudilé, tak zrádné, jest ten pravý defaitismus, při kterém by asi bylo nejlépe složit ruce v klín a trpně čekat, co se stane. To by byl osud, který není možno změnit polemikami, a marně bychom se na něj sáпали tesáčky, jež nám propůjčuje schopnost psát. Pak by náš celý nynější národní život byl na sklonku a večerní jako máj ve lůně pustých skal. Avšak to je pesimismus, a žádný z praktických politiků v tomto státě jej nemůže přijmout jako základnu své činnosti. Nenechte si zastřít celý obzor tím pochmurným oblakem, že komunisté mají o mnohých věcech pronikavé jiné názory než vy; že opravdu chtějí socialismus; že si libují v nevládnostech; že jsou stranicky rozpínaví; že jsou ještě plni revolučního rozčilení a nemají citlivé svědomí. Uvažte, že dříve byly křivdy jiného druhu, navyklejší, tradičnější, ale také křivdy. Jsou-li dnes továrníci zbavování továren, byli dříve lidé, kteří neměli kde spát a co jíst — pro lhostejnost šťastnějších.

Také agrárníci byli stranicky rozpínaví; také oni si dosti libovali v nevládnostech. Roznyslete si, je-li nutno považovat socialismus za konec českého národa. Ne, nechceme odvracet pozornost od žádné neblahé síly, která působí. Ale jako vždy v kritických situacích jen tenkrát národ přežije, jestliže národ se osvědčí. To znamená národ včetně komunistů, neboť i oni jsou částí národa. Jediná skutečná naděje, kterou vždy má národ, jest víra v lid. Tak ten, kdo jest na lodi v bouři, nemůže doufat než v její pevnost a v to, že jest z dobrého materiálu. Jestliže vlastnosti českého lidu jsou dobré, nebojte se — budou působit i uvnitř komunistické strany. To jsou hluboké osudové děje, na které nedosáhne žádné politické umění a žádné volby. Jsme jací jsme, a dopadneme tak, jací jsme. Při tom vždy pamatujme, že pod tím »my« třeba rozumět i komunisty.

Ale obraťme se již od věci osudových k věcem politickým, od těch, které nutno přijímat, k těm, které možno měnit. A tu pak se vraťme k historice o vojácích, kteří zdvihli ruce, shledavše, že nepřátel přišly tři pluky místo jednoho. Bylo vyjádřeno mínění, že komunisté vyjdou z voleb jako první nebo druhá strana, a bylo to nazváno defaitismem a podporou komunistické strany: neboť kdo prý by nehlasoval pro nejsilnější stranu?

Každý spisovatel tvoří si představu o svých čtenářích. Neměli jsme představu, že píšeme pro slabochy, pro pilinky, které přitahuje magnet, pro čerty, kteří dělají na největší hromadu, pro lidi, kteří hlasují ne podle rozumu a přesvědčení, nýbrž podle toho, která strana bude asi nejsilnější. Jest jim vnitřně tak zima, že se potřebují zahřívát teplem mnohosti? Nad shluk už neznají lepší vůdčí hvězdy? Jsou ochotni vzít na sebe jen takový boj, o němž je zaručeno, že nebude nesnadný? Jestliže někdo jen vysloví mínění, že komunisté snad vyjdou z voleb jako nejsilnější strana, tedy už prý tím působí k vstupu demokratů do komunistické strany. Jakých demokratů? Zajisté oportunistických, takových, kteří za mnoho nestojí a pobíhají poplašeně od houfu k houfu. Jest nám přílišnou ctí, dovidáme-li se, že nás čtou také takoví oportunisté.

Jako všechny strany, i komunisté mají své vady a přednosti, a dělají některé věci, které nutno schvalovat, a jiné, proti nimž nutno bojovat. Každý se ve volbách rozhodne pro komunisty nebo proti nim podle

toho, zda podle jeho úsudku v jejich činnosti převyšuje suma dobrého nebo špatného.

Tento úsudek bývá ovšem subjektivně zabarven, neboť každý měří svými přáními a zájmy. Krajní příklad: továrník a dělník sotva mohou cítit stejně. Pro někoho může být socialisace nesmrtelnou vinou komunistů, pro jiného nesmrtelnou zásluhou. Avšak jestliže se někdo jednou již rozhodl pro nebo proti, má nepohybně na tom stát, ať proti němu vyrukuje jeden pluk nebo tři. Ano, v politice není možno se dát pojistit na to, že odpůrců bude jen tolik, kolik bychom chtěli mít.

Avšak zdá se, že někteří lidé se nejraději obrátí k takovému podniku, k takovým novinám, kde se čepuje nápoj zapomnění. Jsou jako Goethova matka: chtějí slyšet jen příjemné zprávy. Ale bylo by škodlivě dáti takovému nápoji zapomnění kolovat od úst k ústům. Buďto budeme jasně vidět fakta naší nové politiky — nebo se nám naprosto nepodaří se v ní orientovat a budeme dělat chybu za chybou. Není v tom žádné záhadné rozpolčení osobnosti, jestliže někdo, máje ideály, pro které chce bojovat, přece nepřehlíží fakta. Dokonce není dovoleno přehlížet ani fakta nepříznivá našim ideálům, neboť sotva se něco vyřídí na zemi, jestliže budeme kráčet v oblacích, sotva něčeho dosáhneme v roce 1946, zapomeneme-li, co vše se od roku 1936 změnilo. Lze ovšem snadno předvídat, že samo konstatování síly komunistické strany jde některým lidem na nervy a že oni se nevrle obrátí proti poslu této skutečnosti, protože člověk jen nerad snáší nepříjemnosti sám a je-li bodán, rád také bodne. Ale proč, přes všechno toto bodání, přes anonymní dopisy, přes vyhrůžky a přes podezřívání, přes ty demonstrace, které spočívají ve vypovídání časopisu, přece nutno při tom konstatování setrvat a dokonce je skoro až do emrzení opakovat? Je-li v tom nějaká nemilosrdnost, jest nezbytná. Silná a vlivná komunistická strana je jedním z hlavních faktů naší nynější politiky a je třeba učít všechny lidi, politikou se zabývající, aby s tím počítali. V podstatě — to je smysl těch dopisů — lidé na nás volají: chceme takovou situaci, ve které by komunistická strana nebyla silná! Dobře — ale nemáme takovou situaci, nemůžeme ji nabídnout. Nejsme výběrna vzorků. Jest, co jest. Novinář, který nesděluje fakta, jak je vidí, neplní svou povinnost. Musí je vidět a oznamovat i tenkrát, když sám myslí, že boj o některé jeho ideály by byl snadnější, kdyby těch faktů nebylo. Nelze se vyhnout znalosti skutečných politických poměrů ve své zemi.

Co ostatně to vše znamená více, než jen tolik, že zápas o některé věci bude nesnadnější, než by jej rádi měli ctitelé lehkých zápasů, a že tu a tam odpadne některý ctitel mnohosti a bude pospíchat, aby se ještě postavil do poslední řady houfu, o kterém uslyšel, že bude veliký? Stejně by se taková postava, tak podrobená přitažlivosti, nehodila pro skutečný zápas. Ostatně není třeba se tak trást. Proti jedněm faktům stojí jiná fakta, proti jedné komunistické straně bude stát pět nebo šest stran nekomunistických, a není žádné pochybnosti, že demokrati budou mít po volbách větší nu.

Jsou i jiné důvody, proč nutno vyslovovat fakta. Jak málo jest u nás lidí, jejichž hlas jest slyšitelný z tábora do tábora! Normální politik mluví jen k členům své strany a mluví k nim ovšem tím způsobem, o

němž předem ví, že jim bude příjemný. Tu pak taková schůze, takový článek jest děj ve sklenici vody a voda nevyšpíchne nad okraj, člověk promluví k davu lidí, kteří tak jako tak už si myslí to, co on, dá pozor, aby jim neřekl nic jiného, opojí se jejich potleskem a jde domů, domýšleje se — co? Ze se stalo něco důležitého? Jistě se nestalo. Všichni si potom myslí přesně to, co před tím. Dostali jen injekci z vlastní krve. Nikdo nebyl odláčen od jiných stranických kamen, nikoho, kdo má poněkud jiný názor, to nepohnulo k přemýšlení. Mluvíti k více táborům než k jednomu — to má svá pravidla. Snad hlavním z nich jest přísně se držeti faktů, aby v lidech nevznikl dojem, že mají být jen někým vylákáni. Nesporné vyjadřování skutečnosti jest jediná cesta, která vede k jinak smýšlejícím. Jestliže jim zamléme nebo pokrívíme fakta, která oni sami dobře znají, navždy se od nás odvrátí. Je to nesnadnější cesta než mluvit k stejně smýšlejícím, než hledat potlesk soudruhů a bratří, ale v každém národě musí být lidé, kteří se o to pokoušejí. Cena za to jest pravdomluvnost.

Normální ctižádostí spisovatelovou má být mluvit ke všem. Pak však není možno, chtít mluvit také ke komunistům a pokusit se jim namluvit, že jejich strana jest slabší, než oni sami vědí, že jest. Není ani možno mluvit o poměru komunistické strany ke kultuře tak, jak mluví jeden z pisatelů. To opět nevyjadřuje fakta. Ovšem, jsou někteří členové komunistické strany, kteří mají ke kultuře o nic lepší poměr, než měli někteří členové agrární nebo živnostenské strany, a snad vskutku na některém divadelním představení, pořádaném ÚRO, je možno o tom získat doklady. Je možno — ne, řekneme to realističtěji: je jisto — že komunistická strana často v politickém boji nedbá kulturních zásad, jestliže kulturou rozumíme zjemnělé chování člověka k člověku. Že mnohdy neostyšně staví třídu proti kultuře. A jistě jsou v té straně žizniví lidé, jimž moc znamená neskonale více, než knihy, obrazy a věda a kteří jsou neschopni mít ke kultuře jiný poměr než cynický. Také celková úroveň vzdělanosti v této straně přirozeně nemůže být tak vysoká jako u lidí akademicky vzdělaných. Ale postaviti se proti komunismu a říci: my jsme kulturní a vy ne — toť lháti si do kapsy. Snad, pomyslívše si toto, dostaneme na chvíli dobrou náladu, jako každý člověk, který se poocítí povýšeným, ale ničím nepohneme ve skutečnosti. Naopak, demokrata by mělo v našich poměrech spíše tísňnit, jak velký počet kulturně tvořivých lidí se hlásí pod komunistický prapor. Patrně má komunistická strana za sebou větší počet uznaných básníků, spisovatelů a umělců, než kterákoliv dnešní strana jiná. Je pravda, že někteří z nich se k ní chvatně vrhli teprve po loňském pátém květnu jako rytíři Štěstěny, aby měli kde nastavovat klobouk; ať se jim opovržení vysloví hlasitě nebo nikoliv, je jisto, že jde za nimi. Ale tím není vyčerpán poměr kulturních tvůrců ke komunismu: nejnámější jména se k němu hlásila už dávno v dobách, kdy komunistická strana ještě neměla co nabízet. Pravděpodobně více než komunistická strana se všemi svými konkrétními zjevy je přitahuje komunismus jako hnutí, jako ideál; snad kdysi prostě vyhověli radikalismu mládí a zůstali při tom; snad šli za cílem sociální spravedlnosti a dospěli až ke komunismu; snad někteří z nich jsou i naivní a abstraktní, nebo prostě baží po novém. Ale spočítáme-li všechno, dáme-li tato

jména do sloupečí a proti nim postavíme jiná, výsledek nás naprosto neopravňuje k úsudku, že komunistická strana působí menší přitažlivostí na kulturní lidi než jiné strany. Zde by spíše naše demokratické strany se měly starostlivě zamyslet.

A nyní můžeme začít debatu zase od začátku: snad je to pravda — ale proč to říkat? Proto, abychom kulturní soutěž s komunismem neměli za snadnější než jest, nebo dokonce už za vyhranou, proto, abychom věděli, že i my musíme hořet vnitřním ohněm a mít ideály dosti živé, dosti přitažlivé. Že nesmíme dopustit, aby demokracie zevšedněla, zšedla v úsudku lidí.

Poměry v naší vlasti jsou takové, že velký počet slušných lidí zesmutní, zaslechnou-li narážku, z níž vyvozují, že po volbách se nic nezmění. Snad je zkvapých lidí v národě dokonce většina. Čekají dosti zoufale na odpověď. Zde jest: rozlišovat: něco se nezmění a něco se může změnit, bude-li si toho dostatečný počet odhodlaně přát. Ani po volbách se nestaneme z »vyvíjejícího se socialistického státu« zase státem liberalistickým; letopočet nebude snížen o několik desítek let; socialisace jest — kdyby jinak ne — politicky pevněji zakotvená, než aby ji zase bylo možno zvrátit. Ale ve způsobu, jímž se socialisace provádí, se může mnoho napravit. Až dosud se prováděla způsobem hlavně plýtvavým. Většina podniků žila dosud z podstaty; musí začít žít z výroby statků. Dosud socialisace byla více problémem mocensko-politickým. Je svrhovaná na čase, aby se všichni rozpomněli, že má být zařízením hospodářským a že bylo slibováno, že lidem život ulehčí, nikoliv ztíží. Jsou bašty diletantismu, které musí být strženy. Hrubý, pánovitý poměr k odbornosti, poměr laika, který dostal do ruky bič, je třeba nahradit poměrem jiným, rozumnějším a důstojnějším vzdělaného národa. Bude konečně nutno řešit trapnou otázku pracovní morálky. Krátce řečeno: socialisace, která byla vybojována politicky, bude musit teprve být obrábena k hospodářskému dobru.

A také baštu křivd ovšem očekává útok, který všichni poctiví demokrati musí podniknout. Dosud se křivdilo jaksi bez rizika. Hrubost, která si v našem životě už počala splétat hnízdo, nechť má po volbách také větší potíže. Revoluční zjevy — přerůzné druhy násilí, i psychologického — musí býti nahrazeny zjevy ze života normálního, věni jasným právem, libovolnost spravedlností. Vskutku, svoboda musí planout jasněji — jinak neměly tyto volby smysl. Volnější pole pro veřejnou kritiku! Snad nejprotivnější z našeho dosavadního života bylo to přinucování, abychom se usmívali jako u fotografa, i když jsme věděli, že se děje chyba nebo něco ošklivého. K takovému ztrnulému úsměvu nacismus nutil také. Už toho máme dost.

Ferdinand Peroutka.

dopisy

Dopis z Kocourkova

V Kocourkově dne 27. března 1946.

Vážený pane redaktore!

Až sem k nám do Kocourkova pronikly gnahy o sjednocení tělovýchovy. Bylo toho u nás už velmi třeba, neboť jsme měli v místě dvě tělocvičné jednoty Sokol, jednu DTJ, vedle několika sportovních klubů.

Členstvo Sokola a DTJ chodilo sice nějaký čas společně cvičit, ale v poslední době se sjednotili na tom, že se opět rozejdou. Tak skončili po slavném sjednocení, alespoň dočasném, naši tělocvičkáři.

Dovolu mi, abych Vás informoval, jak to dopadlo se sjednocením sportovních klubů. Několik starších Kocourů, kteří se na svých toulkách dostali poněkud dále za humna našeho draheho Kocourkova, tam poznali, že jsou na světě i tak velké myši jako jsme my Kocouři (německé se jim říká). Usoudili z toho, že by bylo v zájmu všech našich Koček a Kocourů, aby se junácký lid kocourkovský sjednotil ve snaze vyniknout nejen na poli sportovním, nýbrž i v obraně našeho draheho Kocourkova, kdyby zas jednou přišla taková doba jako před rokem.

Poukazovali na zájem celého národa, na jeho brannou výchovu, že sportovní kluby mají znát jedinou politiku a tou je nikoliv místní kočkování o malicherné funkcionářství, nýbrž pěstováním sportu snažit se o zocelení těla i ducha v zábavném soustředění za účelem zdokonalení obrany státu a demokracie.

Byli a jsou však i jiní Kocouři, kteří žalující a žehrající na ty toulavé, zdůrazňují, že není třeba uvažovat tak učeně o věcech čistě kocourkovských. Oni že si nedají vzít tu čest, aby dokopali druhou třídu, ani aby oslavili řádné 45., event. 25. výročí trvání svého klubu. Osvědčení funkcionáři se bouřili, že oni to přece nedělali tak špatně, aby opět nebyli zvoleni do svých starých funkcí, ačkoli jasně a srozumitelně hlasovali pro krásnou zásadu, že se sloučení nesmí rozbit o malicherné osobní zájmy.

Uznejte však, že není malicherným zájmem, jestliže dosavadní předseda Šmelnářského, alias Kollaborantského SK (používám úmyslně lidové hanlivých označení, abych nemusel jmenovat plným jménem) nemá být po sloučení se SK Rudou Záplavou předsedou, nýbrž pouhým funkcionářem bez hodnosti. Právě tak není malicherné, jestliže se má nový klub jmenovat Národní sportovní klub Kocourkov, aniž by ve firmě bylo řádně vyznačeno, že se jedná o národ vysloveně proletářský. Ačkoliv bylo kompromisně navrhováno, aby se zkratka NSK čtla Národní srp a Kladivo Kocourkov, neprošel ani tento jinak zdravý kompromis s odůvodněním, že není možné, aby se významné charaktery obou tak důležitých klubů takovým způsobem zlehčovaly.

Když se jeden z těch toulavých Kocourů chytl posledního stébla a poukazem na týden kultury, chtěl prosadit trvalý památník k uctění tohoto týdne sloučením obou klubů, bylo mu i toto stéblo odňato tvrzením, že je v Kocourkově ještě jeden sportovní klub hanlivě lidem sportovním nazývaný Escintové pro jejich zájmy příliš kulturní, se kterým se sice SK Rudá Záplava také slučovala, ale nesloučila, a že by tudíž sloučení nebylo úplné a takový neúplný památník že by byl i v Kocourkově s odpuštěním pro kočku.

Když obě valné hromady uvážily pro i proti, přikročeno bylo k hlasování, ve kterém byl návrh těch toulavých značnou většinou poťen. Všichni si v Kocourkově oddychli. Posice všech věrných funkcionářů byly uhájeny, nebezpečí intenzivní práce tělesné i duševní šťastně zažehnáno! Idyla byla zachována: Opět se bude na hřišti frajeřit a fandit, po hospodách kecat, tancovat a hrát! Nikdo nebude nucen, aby chodil na hřiště trenovat, dál si budou hráči mýt nohy i ruce v jedné putynce, dále budou funkcionáři nosit sportovním hvězdám na zájezdy rekvisity, dál je budou prosit hodinu před zápasem, aby laskavě hráli, nikdo už nebude strašit s kulturou těla i ducha! Prostě bude to opět ten náš starý a milý život v našem drahém Kocourkově!

Jen jedna dobrá věc se z toho zachovala. Přestalo se s kupováním hráčů. Ne snad proto, že je tato zásada tak průbojná, nýbrž z toho prostého důvodu, že u nás každý chytrý Kocour po ménové úpravě počítá a není ochoten platit do svého mlíčaného klubu větší částky. Takový chytrý Kocour neuloží ovšem ušetřené peníze do peněžního ústavu, kde by si je po případě mohla vláda vypůjčit, nýbrž on si je uschová doma pěkně v tisícovkách v Anglii tištěných. Ty prý budou více platit, když si je už vláda nemůže dále tisknout. Už o tom psaly i noviny, že je takto poschováváno asi 14 miliard.

Zde bych mohl navázat úvahy o životě hospodářském, kulturním a jiném. Nechci Vás však, vážený pane redaktore, hned napoprvé zatěžovat příliším líčením našeho života v Kocourkově. Pouze ještě podotýkám, abyste nás nezaměňoval za několik neodpovědných jedinců, kteří si v Praze tropí žerty z našich vážných kocourkovských problémů. Můj patriotismus se bouří při příliš zjevném zlehčování věci pro nás v Kocourkově tak svrchované důležitých.

S projevem úcty se poroučí Vám oddaný

Kocour v botách.

Ze života novinářova

I.

K dnešnímu úvodníku:

Velmi dobře.

z.

II.

Lze nalézt jen jedno vysvětlení Vašeho dnešního úvodníku: Za těch 12.000 Kčs, které berete jako t. zv. poslanec, uděláte všechno.

Y.

**Na světě není
tolik lidí,**

kolik mikrobů skrývají Vaše ústa • Každý
mikrob čeká jen na příležitost, aby Vám
uškodil • Proto je tak důležitá pravidelná
desinfekce ústní dutiny spolehlivými zub-
ními přípravky

KALODONT

Dokonalý
kancelářský
nábytek

PRAHA II
Vodičkova
ulice čis. 28

Nakladové vazby i brožování provádí

BOHUMIL SIEGEL

tovární knihařství, Zlín, tel. 30 a 45

Minaříkovo nakladatelství

oznamuje, že v nejbližší době vydá za redakce V
Hůlské a Jana Šnobra druhé vydání monumentálních
díla

Aleksěje N. Tolstého

PETR I. (VELIKÝ)

Knihu I — Díl I—II

Překlad STANISLAVA MINAŘÍKA, přehlednutý M
HERMANEM. Úprava MINAŘIKOVY KNIHOVNY
Kresby MICHAILA ROMBERGA.

460 stran na bezdřevém papíře, mírové výroby, avšak
neběleném. — Cena brožov. výtisku Kčs 120.—, váza
něbo Kčs 150.—

Vydání druhé a třetí knihy připravujeme.

...Není náhoda, že nauk obdivovat Bascha ostříží pomocí
jako velkých historických postav, jako byl na příklad Petr Ve-
líký, jemuž věnoval Aleksěj Tolstoj snad nejhranější dílo mo-
derní ruské literatury... Jaroslav Starší v Hovorach b. do-
mou.

...Tolstého román náleží umělecky ke kulturním bodům
moderní ruské prózy. Barevná nádhra, kompoziční jednotna-
náčestná humorná, psychologická zhmotnění hlavních a vedlejších
postav, velkorysá zvládnutí historické látky a skvělá syntese his-
torie a přítomnosti... to všechno jsou vlastnosti, které s tě-
čistá ruská věc musí učiniti umělecké dílo mezinárodního vý-
znamu... Máme tu co čísti s napětím, někdy strážící lá-
kou, která je zpracována jemnou režisérskou rukou velmi kul-
turovaného znalce mravů...

Kulturní hláška Újtu. čas. „Prager Presse“.

„Kniha o Petrovi působí mocným dojmem“. Liter. noviny.

Přihlaste se k odběru u svého knihkupce nebo
v nakladatelství

Vladimíra Minaříka v Praze II

Křemencova 18.

**OBSAH DNEŠKA Č. 1: FERD. PEROUTKA: Když spáče pročitne... — EVŽEN ERDÉLY (LONDÝN): Co se sta-
s Clivedonskou klíčkou. — JIŘÍ HEJDA: Rok 1918—1945. — EDMOND KONRAD: Česká Thalie. — Je v sovětské
Rusku nivelisace? — Vzpomínka na přítele a druhou republiku. — Citát. — Díkůvzdání. — Rozpočet 1919—1946.
Indie může být samostatná.**

Dnesek

Řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

vyhází TÝDNĚ VE STŘEDU

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR.

Telefón číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35 602. — Nevyžádané rukop-
se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 108.—, na půl roku Kčs 54.—, na čtvrt roku Kčs 42.
Jednotlivé čísla Kčs 3.50. — Dobředačí pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. V
leuta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 26.

V tisku se píše o přebeletrování naší knižní produkce, o nedostatku učebnic, příruček, slovníků. Nakladatelství **PRÁCE** spatřuje ve vydávání naukových spisů svůj převažný úkol. Zde řadí z poslední doby:

Dr. O. Schmidt: MZDOVÝ PROBLÉM

První velká česká národohospodářská monografie o mzdové otázce, jejíž význam je proto zásadní. Autor dokazuje nesrovnalost všech národohospodářských pojmů a marnost všech sporů o definici kapitálu, nadhodnoty atd., pokud nejsou uvedeny na základnu těžké hospodářské soustavy.

NOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ Stran 456, brož. Kčs 150.—

VI. Kadlec: PŘEBÝTEK KUPNÍ SÍLY A JEHO ODSTRANĚNÍ

Toto již druhé vydání národohospodářské publikace bylo rozšířeno o důležitou část, co čekáme od měnové reformy. Kadlecova kniha řeší s pohotovou podnětností a obzíravou historig. situac. vě která nás zanechala válečné hospodářství.

Stran 116 brož. Kčs 60.—

Dr. Jaroslav Vacek: PLNÁ ZAMĚSTNANOST

J. Vacek obírá se tu metodami, které má stát po ruce, aby dosáhl plné zaměstnanosti. Prohlašuje zejména význam úspor investic a státního rozpočtu a jejich vliv na stav zaměstnanosti.

NOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ Stran 146, brož. Kčs 56.—

Prof. dr. F. A. Soukup: SOCIÁLNÍ INŽENÝR

Okolím knihy je upozornit na potřebu sociálních inženýrů v závodech, zejména prosídi i metodu jejich práce a určí jejich funkci v poměru k jiným inženýrskými povoláním.

AKTUALITY BUDOVNÍ Stran 102, brož. ord. Kčs 45.—

Václav Píhoda: IDEA VYSOKÉHO UČENÍ

Autor ve svém obsáhlém návrhu na zreformování vysokoškolské školy má názor, že univerzita nesmí vychovávat jen specialisty, izolovaného v úzké vědní metodice, nýbrž musí vytvářet nový typ vědce, orientovaného v celistvém kulturním pojetí své společenské funkce.

OTÁZKY A ODPOVĚDI Stran 135, brož. Kčs 40.—

Hyman Levy: MÍR A ATOM

Dílka stručné rozsahem, ale obsahově nesmírně významná. První vydání v Londýně bylo přijato s neobyčejným zájmem čtenářstva a bylo komentováno kritikou. Svou vědeckou zasvěceností i vysokým zaměřením ideovým, spisek Levyho daleko přesahuje rámec běžné informativnosti.

OTÁZKY A ODPOVĚDI Stran 88, brož. ord. Kčs 15.—

U všech knihkupců. Nakladatelství **PRÁCE**
Praha II., Václavské nám. 15.

Chcete mít čisté, lesklé a bílé zuby?

Chcete mít pevné a zdravé dásně?

Chcete se zbavit nepříjemného pachu a mít příjemný pocit čistoty a svěžesti v dutině ústní?

Zkuste k čištění zubů a dásní zubní pastu

BIS - ACIDENTOL

a nesáhnete již po jiné.

Je to pasta vyrobená podle moderních požadavků ústní hygieny: má nákyšlou chuť čerstvého ovoce, bohatě pěni, dokonale čistí. Je vydatná a úsporná.

BIS - ACIDENTOL

je zubní pasta pro náročné.

PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁM.

K TANCÍ A POSLECHU HRAJE

BOBEK BRYEN

se svým orchestrem

Solisté: OLGA ORLOVÁ,

JINDRA BASTLOVÁ a JOŽKA ŠTEFAN

Deně od 20-24 hod. V sobotu a v neděli též o 16. hod.

Knihy z posledního týdne

M. ŠOLOCHOV:

Tichý Don

Mohutný román, který na několika rozmanitých a výrazných typech zachycuje život a osudy donských kozáků za carismu a světové války i jejich bratrovražedného boje za ruské občanské války a při nástupu sovětské vlády. (1460 str.) 270 Kčs.

A. KOLMAN:

Ideologie německého fašismu

Podrobná studie zásad ideologie německého fašismu i jejího uplatňování se v praxi, hlavně proti Slovanům. „Úplnou vojenskou a hospodářskou porážkou nebylo ještě zdaleka dosaženo morálně-politického zhroutení fašismu.“ (Str. 6.) 36 Kčs.

J. BROZ-TITO:

Boj za osvobození Jugoslaviie

Soubor článků, řečí i denních rozkazů marš. Tita, jehož slova byla po tři a půl roku veliké epopeje osvobozovacích bojů pro Jugoslaviu nevyčerpatelným zdrojem síly. 39 Kčs.

U VŠECH KNIHKUPCŮ NEBO

PŘÍMO V NAKLADATELSTVÍ

PRAHA II., NA FLORENCI 13

NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ,

PRAHA I., NÁRODNÍ TRÍDA 9

vydalo právě zajímavou knihu vzpomínek

Dr. Vavro Šrobára

Z MÔJHO ŽIVOTA

Svěže a poutavě vypráví zde zasloužilý slovenský politik celý svůj bohatý život souběžně s vývojem obrozeneckého hnutí a politických dějů na Slovensku

Cena brož. 120 Kčs, v celoplátěné vazbě 150 Kčs

U všech knihkupců